

KODEKSI DOMAĆIH I MEĐUNARODNIH MEDIJSKIH ORGANIZACIJA

Deklaracija o principima postupanja novinara* Međunarodna federacija novinara

Ova međunarodna deklaracija obznanjuje se kao standard profesionalnog postupanja novinara, čiji je posao da prikupljaju, prenose, šire i komentarišu vesti i informacije, i opisuju događaje.

Prva i najvažnija obaveza novinara jeste da poštuje istinu i pravo javnosti da zna istinu. Ispunjavajući tu obavezu, novinar će uvek braniti principe slobode poštenog prikupljanja i objavljivanja vesti, i prava na korektan komentar i kritiku.

Novinar će izveštavati samo u skladu sa činjenicama čiji je izvor njemu poznat. Novinar neće skrivati bitne informacije niti falsifikovati dokumente.

Novinar će se koristiti samo časnim sredstvima u pribavljanju informacija, fotografija i dokumenata.

Novinar će učiniti sve što je moguće da bi se ispravila objavljena informacija za koju se utvrdi da zbog netačnosti može nekoga da povredi ili da mu nanese štetu.

Novinar će poštovati profesionalnu tajnu i neće otkriti izvor informacije koji je zahtevao da ostane anoniman.

Novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji, i učiniće sve da izbegne takvu diskriminaciju zasnovanu, pored ostalog, na rasi, polu, seksualnom opredeljenju, jeziku, veri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu.

Novinar će ozbiljnim prekršajem profesionalnih pravila smatrati sledeće:

- plagijat,
- zlonamerno izvrtanje činjenica,
- vređanje, kaljanje ugleda, klevetu, neosnovane optužbe,
- primanje mita u bilo kojem obliku da bi se nešto objavilo ili da bi se sprečilo objavljivanje.

Novinari dostojni tog imena smatraće svojom obavezom da se verno pridržavaju navedenih principa. Poštujući važeće zakone, novinari će u onome što se tiče njihove profesije priznavati samo sud svojih kolega, isključujući svako mešanje vlasti ili bilo koga drugog.

Prevod CPM

* Usvojena na Drugom zasedanju Svetskog kongresa Međunarodne federacije novinara, aprila 1954, sa amandmanima usvojenim na XVIII zasedanju Međunarodne federacije, juna 1986.

Etički kodeks elektronskih medija*

Preambula:

Ustavi Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srbije, Republike Crne Gore i međunarodni pravni dokumenti garantuju slobodu informisanja, izražavanja mišljenja i pravo na nezavisan kritički stav. Urednici, novinari i ostali programski stvaraoci u elektronskim medijima ne smeju dozvoliti da na njihov rad utiču lična uverenja, problemi i pritisci - politički, ekonomski ili neki drugi. Ovi principi odraz su profesionalne etike medija. Oni obuhvataju dužnosti, u granicama ustava i međunarodnih obaveza. Ovim principima izražava se obaveza medija da budu odgovorni prema javnosti, da služe interesima društva i pruže mogućnost izbora. Mediji bi trebalo da se pridržavaju navedenih principa kako bi sačuvali svoju slobodu.

Dužnosti novinara

...

Pravednost

1. Urednici i novinari moraju se postarati da vest (činjenično izveštavanje) bude jasno odvojena od mišljenja.
2. Novinari se moraju postarati da sporna informacija bude potpuno razjašnjena.
3. Lično uverenje i mišljenje novinara ne smeju da utiču na izbor teme i način na koji se ona predstavlja. Javnost ne bi trebalo u izveštavanju da prepozna lično ubeđenje ili mišljenje novinara.
4. Novinari se moraju suprotstaviti onima koji ne priznaju ljudska prava ili se zalažu za diskriminaciju bilo koje vrste prema nekoj etničkoj ili društvenoj grupi.
5. Novinari imaju obavezu da zaštite izvor informacija. Oni moraju da poštuju obećanja data svom izvoru informacija. Ako je izvor dao "nezvaničnu" informaciju, ona ne sme biti upotrebljena tako da otkrije identitet izvora.

Izveštavanje o etničkim i drugim društvenim zajednicama

1. Elektronski mediji moraju da budu nepristrasni, verodostojni svedoci vremena i da jasno razdvajaju činjenice od mišljenja kada izveštavaju o rasizmu, verskoj netrpeljivosti i drugim oblicima diskriminacije.
2. Stanice moraju da insistiraju na zabrani svih oblika diskriminacije, zasnovanih na različitostima kao što su etničke, verske, političke, polne, rasne, seksualne, fizičke, mentalne i zdravstvene.
3. Elektronski mediji moraju da izbegnu stereotipe i predrasude kada izveštavaju o nekoj grupi. Oni treba da se suprotstave sagovornicima kada u intervjuima i diskusiji izražavaju stereotipe i predrasude.
4. Elektronski mediji moraju da izbegavaju uvredljivo izražavanje. Terminologija i jezik koji se koriste ne smeju biti uvredljivi za pripadnike grupa o kojima se govori.
5. Ako sagovornici u svojoj izjavi koriste uvredljive izraze i karakterizaciju, stvaraoci programa trebalo bi dobro da razmisle o tome da li da emituju takav materijal. Ako je takva izjava ključna za izveštavanje, mora se navesti njen izvor.
6. Etničku

pripadnost ili neku drugu karakteristiku grupe ne bi trebalo pominjati ako nije važna za izveštavanje. U izveštajima o kriminalu to je retko kad važno.

7. Elektronski mediji trebalo bi da budu vrlo određeni u imenovanju grupa koje su počinile nasilje i moraju voditi računa o tome da ne izjednačavaju naciju, etničku grupu ili bilo koju drugu grupu sa aktivnostima određenog dela zajednice.

8. Elektronski mediji treba da izbegavaju korišćenje opisnih prideva ili priloga kada govore o nekoj grupi ili organizaciji, jer opisni pridevi ili prilozima ukazuju na njihov odnos prema grupi ili organizaciji o kojoj je reč.

9. Elektronski mediji trebalo bi da daju prostor za odgovor grupi kojoj je naneta uvreda, čak i onda kada je uvredu naneo sagovornik a ne predstavnik stanice.

10. Elektronski mediji ne treba da izjednačavaju državu sa nacijom i verom.

11. Elektronski mediji, urednici i novinari moraju da omoguće svim grupama i delovima društva pravedno i ravnopravno izveštavanje u svojim programima, te da im tako i pristupe.

Javni interes

1. Elektronski mediji moraju da upozore auditorijum pre nego što emituju slike masakra i druge uznemirujuće sadržaje.

2. Elektronski mediji ne bi trebalo da pominju identitet nastradalih pre nego što nadležni organi o tome obaveste porodicu.

3. Elektronski mediji treba da poštuju pravo na privatnost, pod uslovom da se ne radi o pitanjima od javnog interesa.

4. Treba obratiti posebnu pažnju na programe koji se emituju u terminima koje mogu pratiti deca.

5. Pre 22 sata ne bi trebalo emitovati materijal koji može uznemiriti decu. Ovo se posebno odnosi na pornografiju, nasilje i neprimereno izražavanje.

6. Pojavljivanje dece u programu mora biti posebno pažljivo regulisano i podrazumeva prethodno odobrenje roditelja ili staratelja.

Odnos medija prema terorizmu i nasilju

1. Novinari su dužni da obaveste policiju kada dobiju informaciju odnosno upozorenje o mogućem ugrožavanju ljudskih života. Nakon konsultacija, prema takvoj informaciji trebalo bi se posebno pažljivo odnositi.

2. Elektronski mediji ne bi smeli da pružaju mogućnost da se javnosti obraćaju oni koji promovišu ili podstiču nasilje. Oni bi trebalo da izbegavaju senzacionalizam i glorifikaciju nasilja.

3. Odluka o emitovanju informacije o grupama i pojedincima koje koriste nezakonita sredstva za postizanje svojih ciljeva trebalo bi da bude motivisana javnim interesom.

4. Uobičajena procedura je da se objavi identitet intervjuisane osobe ukoliko bezbednost te osobe nije dovedena u pitanje. Ako je anonimnost zagarantovana, ona mora biti poštovana u potpunosti.

5. Kada novinari izveštavaju o nezakonitim političkim aktivnostima, ne smeju zaboraviti na svoju odgovornost da izveštavaju o činjenicama istinito i da se suprotstave ekstremnim stavovima.

Preporučuje se da sva profesionalna tela, medijske organizacije, elektronski mediji i novinari usvoje ovaj kodeks. Kodeks bi trebalo da bude osnova za edukaciju zaposlenih u elektronskim medijima i za odgovoran odnos medija prema društvenoj zajednici.

**Ovaj kodeks prvi je takav dokument u Jugoslaviji. Usvojen je u Beogradu, 22. februara 2002. godine.*

Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), Novinarski kodeks Usvojen na zasedanju Skupštine NUNS, jula 2003. godine u Beogradu

1. Uvodne napomene

Ovaj dokument je zasnovan na uvažavanju profesionalnih i etičkih normi i vrednosti u obavljanju informativnog rada u medijima. Informativnim radom ne bave se samo novinari, već i snimatelji, foto-reporteri, montažeri, direktori, vlasnici – svi zaposleni u medijima. Slobodnim prihvatanjem ideja koje se njime preporučuju, članovi Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) ostvaruju programske ciljeve svog udruženja i preuzimaju obavezu njihovog promovisanja.

Kodeks važi podjednako i za članove NUNS-a koji rade u drugim sektorima informisanja (PR, agencije, vlade, bilteni i drugo)

NUNS preporučuje Kodeks i drugim novinarskim udruženjima, medijskim i srodnim organizacijama, a naročito predstavnicima svih nivoa vlasti.

...

6. Društvene grupe i društvene vrednosti

Novinari ne smeju kreirati, koristiti, podsticati ili opravdavati stereotipe prilikom obrada tema koje se tiču bilo koje od društvenih grupa (nacija, manjina, grupa formiranih prema političkom, verskom, interesnom, rasnom, istorijskom, seksualnom, ili bilo kom drugom opredeljenju ili uverenju).

Bilo koji oblik diskriminacije bilo koje društvene grupe smatra se teškim oblikom povrede ovog Kodeksa. Manipulacija pripadnošću određenoj društvenoj grupi smatra se teškim oblikom povrede ovog Kodeksa. Novinari su dužni da se u svim prilikama pridržavaju ovog načela.

Pripadnost određenoj društvenoj grupi važna je kao informacija samo ukoliko je motiv, pozadina ili konsekvencija određenog događaja.

Najstrožije se zabranjuje korišćenje neprimerenih, uznemiravajućih, pornografskih i sadržaja koji mogu imati štetan uticaj na decu.

...

9. Završne odredbe

Odredbe ovog Kodeksa tumačiće se i primenjivati u skladu sa principima Evropske konvencije za ljudska prava i prakse Evropskog suda za ljudska prava.

Prihvatanje odredbi ovog Kodeksa predstavlja uslov za članstvo u NUNS-u.

Novinar koji obavlja profesiju u duhu ovog Kodeksa uživa podršku svoje profesionalne organizacije.

Statutom NUNS-a određene su mere i sankcije za povrede ovog Kodeksa. Ovaj Kodeks stupa na snagu danom usvajanja od strane Skupštine NUNS-a.

**Preporuka br. R (97) 20 o „govoru mržnje“
Komitet ministara. Usvojena 30. oktobra 1997. na 607. sastanku zamenika ministara.**

Komitet ministara, na osnovu člana 15.b Statuta Saveta Evrope,

imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva između članica kako bi se očuvali i promovisali ideali i načela koji su njihovo zajedničko nasleđe;

podsećajući na Deklaraciju šefova država i vlada država članica Saveta Evrope usvojenju u Beču 9. oktobra 1993. godine;

podsećajući da je Bečka deklaracija ukazala na veliku zabrinutost u vezi sa oživljavanjem rasizma, ksenofobije i antisemitizma i razvojem klime netolerancije, i da je u njoj istaknuta spremnost za borbu protiv svih ideologija, politika i praksi koje imaju za cilj raspirivanje rasne mržnje, nasilja i diskriminacije, kao i svakog delovanja ili jezika koji može da pojača strah i napetost među grupama različitog rasnog, etničkog, nacionalnog, verskog ili društvenog porekla; potvrđujući duboku privrženost slobodi izražavanja i informisanja, onako kako je to utvrđeno u Deklaraciji o slobodi izražavanja i informisanja od 29. aprila 1982. godine;

osuđujući, u skladu sa Bečkom deklaracijom i Deklaracijom o medijima u demokratskom društvu, usvojenom na Četvrtoj evropskoj ministarskoj konferenciji o politici masovnih medija (Prag, 7. i 8. decembar 1994.), sve oblike izražavanja koji raspiruju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i sve oblike netolerancije, budući da oni potkopavaju demokratsku sigurnost, kulturnu povezanost i pluralizam;

konstatujući da takvi oblici izražavanja mogu da imaju veći i štetniji uticaj kada se šire putem medija;

ubeđen da je potreba za borbom protiv takvih oblika izražavanja hitnija u situacijama napetosti i u vremenima rata i drugih oblika oružanih sukoba;

ubeđen da je neophodno dati smernice za vlade država članica o tome kako da se odnose prema ovim oblicima izražavanja, priznajući u isto vreme da većina medija ne može biti odgovorna za ovakve oblike izražavanja;

imajući na umu član 7, stav 1, Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji, kao i sudsku praksu organa Evropske konvencije o ljudskim pravima u skladu sa članovima 10 i 17 ove konvencije;

uzimajući u obzir Konvenciju Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i Rezoluciju 68 (30) Komiteta ministara o merama koje treba preduzeti protiv raspirivanja rasne, nacionalne i verske mržnje;

konstatujući da ovu konvenciju nisu potpisale, ratifikovale i primenile sve države članice posredstvom svog nacionalnog zakonodavstva;

svestan potrebe da se borba protiv rasizma i netolerancije pomiri sa potrebom da se zaštiti sloboda izražavanja da bi se izbegla opasnost od podrivanja demokratije, pod izgovorom da se ona brani;

svestan potrebe da se u potpunosti poštuju uređivačka nezavisnost i samostalnost medija, Preporučuje da vlade država članica:

1. preuzmu odgovarajuće korake u borbi protiv govora mržnje na osnovu načela sadržanih u ovoj preporuci;
2. obezbede da takvi koraci čine deo sveobuhvatnog pristupa ovoj pojavi, koji je takođe uperen protiv njenih društvenih, ekonomskih, političkih, kulturnih i drugih uzroka;
3. tamo gde to nisu učinile, potpišu, ratifikuju i ugrade u svoje domaće zakonodavstvo Konvenciju Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije u skladu s Rezolucijom (68) 30 Komiteta ministara o merama koje treba preduzeti protiv raspirivanja rasne, nacionalne i verske mržnje;
4. preispitaju svoje domaće zakonodavstvo i praksu da bi obezbedile njihovu podudarnost s načelima sadržanim u aneksu ove preporuke.

Aneks Preporuke br. (97) 20

Polje primene

Načela koja slede odnose se na govor mržnje, naročito na govor mržnje koji se širi posredstvom medija.

Za potrebe primene ovih načela, izraz „govor mržnje” podrazumeva sve oblike izražavanja koji šire, raspiruju, podstiču ili pravdaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama, migranatima i ljudima imigrantskog porekla.

Načelo 1

Vlade država članica, organi vlasti i javne institucije na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, kao i državni službenici, imaju posebnu odgovornost da se naročito u medijima uzdrže od izjava koje mogu da se shvate kao govor mržnje ili kao govor koji bi mogao da ima za posledicu pravdanje, širenje ili podsticanje rasne mržnje, ksenofobije, antisemitizma i ostalih oblika diskriminacije ili mržnje zasnovane na netoleranciji. Takve izjave treba da se zabrane i javno osude kad god se pojave.

Načelo 2

Vlade država članica treba da uspostave i održavaju celovit pravni okvir koji se sastoji od odredaba građanskog, krivičnog i upravnog prava o govoru mržnje i koji omogućava državnim i sudskim vlastima da u svim slučajevima usklade poštovanje slobode s poštovanjem ljudskog dostojanstva i zaštite ugleda ili prava drugih.

U tom cilju, vlade država članica treba da razmotre načine i sredstva kako bi:

- stimulisale i koordinirale istraživanje o efikasnosti postojećeg pravnog sistema i sudske i upravne prakse;
- preispitale postojeći pravni okvir da bi obezbedile da se on adekvatno primenjuje na različite nove medije i komunikacione servise i mreže;
- razvile usklađenu politiku krivičnog gonjenja zasnovanu na nacionalnim smernicama koje poštuju načela sadržana u ovoj preporuci;

- na listu mogućih krivičnih sankcija dodale nalog za obavljanje društveno korisnog rada;
- povećale mogućnosti za borbu protiv govora mržnje kroz građansko pravo dozvoljavajući zainteresovanim nevladinim organizacijama da podnose građanske tužbe, omogućavajući odštetu žrtvama govora mržnje i omogućavajući sudske odluke koje žrtvama daju pravo na odgovor ili nalažu ispravke;
- upoznale javnost i medijske poslenike s pravnim odredbama koje se odnose na govor mržnje.

Vlade država članica treba da obezbede da, u pravnom okviru pomenutom u načelu 2, uplitanje u slobodu izražavanja bude usko ograničeno i da se primenjuje na zakonit i nearbitraran način, na osnovu objektivnih kriterijuma. Osim toga, u skladu s osnovnim zahtevima vladavine prava, svako ograničavanje slobode izražavanja ili uplitanje u nju mora biti podložno nezavisnoj sudskoj kontroli. Ovaj zahtev je posebno važan u slučajevima kada sloboda izražavanja mora da pomiri ideal slobode s poštovanjem ljudskog dostojanstva i zaštite ugleda ili prava drugih.

Načelo 4

Nacionalno zakonodavstvo i praksa država članica treba da omoguće sudovima da imaju na umu da su konkretni slučajevi govora mržnje toliko uvredljivi za pojedince ili grupe da ne uživaju stepen zaštite koji drugi vidovi izražavanja uživaju na osnovu člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima. To je slučaj kada govor mržnje ima za cilj gaženje prava i sloboda navedenih u Konvenciji ili njihovo ograničavanje u većem obimu od onog koje ona predviđa.

Načelo 5

Nacionalno zakonodavstvo i praksa treba da omoguće nadležnim organima gonjenja da obrate posebnu pažnju, koliko to njihova diskreciona prava dozvoljavaju, na slučajeve govora mržnje. U tom pogledu, ta tela treba posebno da razmotre slobodu izražavanja osumnjičenog, uzimajući u obzir da uvođenje krivičnih sankcija predstavlja ozbiljno ograničavanje te slobode. Prilikom nametanja krivičnih sankcija licima osuđenim za prekršaj govora mržnje nadležni sudovi bi trebalo da obezbede striktno poštovanje načela proporcionalnosti.

Načelo 6

Nacionalno zakonodavstvo i praksa u oblasti govora mržnje treba da uzmu u obzir ulogu medija u prenošenju informacija i ideja koje izlažu, analiziraju i razjašnjavaju karakter konkretnih slučajeva govora mržnje i tu pojavu u celini, kao i pravo javnosti da prima takve informacije i ideje.

U tom cilju, nacionalno zakonodavstvo i praksa treba da naprave jasnu razliku između odgovornosti autora govora mržnje, s jedne strane, i odgovornosti medija i medijskih poslenika koji doprinose njegovom širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, s druge strane.

Načelo 7

Kao dopuna načelu 6 nacionalno zakonodavstvo i praksa treba da uzmu u obzir činjenicu:

- da je izveštavanje o rasizmu, ksenofobiji, antisemitizmu ili drugim oblicima netolerancije u potpunosti zaštićeno članom 10, stav 1, Evropske konvencije o ljudskim pravima i da se ono može ograničiti samo pod uslovima koji se mogu naći u stavu 2 te odredbe;
- da standardi koje nacionalne vlasti primenjuju za procenjivanje neophodnosti

- ograničavanja slobode izražavanja moraju da budu u skladu s načelima
- sadržanim u članu 10, kako je ustanovljeno sudskom praksom organa
- Konvencije, uzimajući u obzir, između ostalog, način, sadržaj, kontekst i svrhu izveštavanja;
- da poštovanje novinarskih sloboda podrazumeva da sudovi ili organi vlasti ne mogu medijima da nameću svoje poglede kada se radi o vrstama ili tehnikama izveštavanja koje su novinari usvojili.

Obrazloženje

Uvod

1. Ova preporuka, zajedno s Preporukom br. R (97) 21 o medijima i promovisanju kulture tolerancije, jedan je od konkretnih rezultata međuvladinog rada Saveta Evrope u oblasti medija tokom 1995. i 1996. godine.
2. Tolerancija i poštovanje jednakog dostojanstva svih ljudskih bića predstavlja samu osnovu demokratskog i pluralističkog društva. To objašnjava zbog čega je Savet Evrope oduvek pridavao najveći značaj zaštiti i ostvarenju tih ideala i načela.
3. Na samitu šefova država i vlada država članica Saveta Evrope, održanom u Beču 8. i 9. oktobra 1993. godine, izražena je zabrinutost zbog oživljavanja rasizma, ksenofobije i antisemitizma, razvoja klime netolerancije, sve češćih akata nasilja, naročito onih uperenih protiv migranata i osoba imigrantaskog porekla, kao i zbog razvoja novih vidova ksenofobije u obliku agresivnog nacionalizma i etnocentrizma. Šefovi država smatraju da te manifestacije netolerancije ugrožavaju demokratska društva i njihove osnovne vrednosti.
4. Na bečkom samitu je usvojen Plan akcije za borbu protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije. Plan akcije je ustanovio širok niz mera za mobilisanje javnosti i poboljšanje i delotvornu primenu garancija i politike čiji je cilj borba protiv tih pojava. Mediji su jedna od oblasti obuhvaćenih Planom akcije. U stavu 5 Plana od medijskih profesija se traži „da izveštavaju i komentarišu dela koja spadaju u rasizam i netoleranciju na istinit i odgovoran način i da nastave da razvijaju profesionalne etičke kodekse koji odražavaju ove zahteve“.
5. Značaj medija u borbi protiv rasizma i netolerancije takođe je istaknut u Preporuci 1277 (1995) Parlamentarne skupštine o migrantima, etničkim manjinama i medijima. Stav 2 ove preporuke glasi: „Prikazivanje tema vezanih za imigrante i etničke manjine u medijima ima veliki uticaj na javno mnjenje. Iako mediji predstavljaju važno sredstvo u borbi protiv rasističkih i ksenofobičnih pogleda, predrasuda i predubeđenja, oni takođe mogu imati ulogu u stvaranju ili pojačavanju takvih pogleda“.
6. U poruci Upravnim komitetima i ad hoc Komitetima za borbu protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije (januar 1994.), Komitet ministara je pozvao te komitete da, prilikom iznošenja načela svog delovanja, uzmu u obzir stavove 4 i 5 Plana akcije i da u skladu s tim istupaju, prilagođavaju svoje tekuće aktivnosti u pomenutim oblastima ili predlažu nove.
7. Na Četvrtoj evropskoj ministarskoj konferenciji o politici masovnih medija (Prag, 7. i 8. decembar 1994. godine), ministri država učesnica osudili su u svojoj Deklaraciji o medijima u demokratskom društvu sve vidove izražavanja koji podstiču rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i sve vidove netolerancije, pošto to podriva demokratsku sigurnost, kulturnu povezanost i pluralizam. Osim toga, Plan akcije, kojim su ustanovljene strategije za promovisanje medija u demokratskom društvu i koji su ministri uputili Komitetu ministara Saveta Evrope, zahteva od Saveta Evrope da „prouči, u tesnoj saradnji sa medijskim poslenicima i regulatornim organima, moguće smernice koje bi pomogle medijskim poslenicima da se suprotstavljaju

netoleranciji u svim njenim vidovima" (tačka 6 Plana akcije).

8. Shodno tome, Upravni komitet za masovne medije (CDMM) naložio je Grupi stručnjaka za medije i netoleranciju (MM-S-IN) da razmotri, između ostalog, ulogu koju mediji mogu da igraju u propagiranju rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije, kao i doprinos koji bi mogli da daju u borbi protiv tih pojava.

9. Analizirajući ove oblasti, MM-S-IN je uzela u obzir postojeće odredbe sadržane u međunarodnim pravnim instrumentima (naročito Konvenciju Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i sudsku praksu nadzornih institucija pomenute konvencije) kao i u zakonodavstvu država članica Saveta Evrope. Što se tiče ovog drugog, radu MM-S-IN umnogome je doprinela studija Švajcarskog inistuta za uporedno pravo (Pravne mere za borbu protiv rasizma i netolerancije u državama članicama Saveta Evrope, Strazbur, 2. mart 1995. godine, dokument CRI (95) 2), sačinjana pod pokroviteljstvom Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI).

10. Pored toga, MM-S-IN je naručila uporednu studiju Katedre za novinarstvo i masovne komunikacije Univerziteta u Tampereu, u Finskoj, o etičkom kodeksu koji se tiče medija i netolerancije (dokument MM-S-IN (95) 21; takođe objavljena kao: Kolehmainen/Pietiläinen, Comparative Study on Codes of Ethics Dealing with Media and Intolerance, u: Kaarle Nordenstreng (ed.), Reports on Media Ethics in Europe, University of Tampere Series B 41, 1995).

11. Tokom svog rada MM-S-IN je došla do zaključka da ne bi bilo preporučljivo pripremiti pravno obavezujuće instrumente koji se tiču pitanja medija i netolerancije pored postojećeg međunarodnog pravnog okvira (na najrelevantnije od njih upućuje preambula preporuke). S obzirom na poseban položaj medija, kao i na ključni značaj slobode medija i načela uređivačke nezavisnosti i samostalnosti, došlo se do zaključka da je i poželjnije i svrsishodnije usredsrediti se na neobavezujuće pravne instrumente, naime na načela koja bi Komitet ministara Saveta Evrope mogao da preporuči vladama država članica kao osnovu za njihove zakonodavne i druge mere ili politiku na ovom polju.

12. Pored toga, produbljujući ta načela, MM-S-IN je stala na stanovište da je najvažnije napraviti razliku između: (1) uloge koju mediji mogu da imaju u propagiranju rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije i (2) mogućeg doprinosa medija borbi protiv tih pojava. Bilo je neophodno napraviti ovu razliku pošto se okvir delovanja i opravdanost nametanja pravno obavezujućih mera veoma razlikuju u svakoj pojedinačnoj oblasti. Kada je u pitanju propagiranje rasizma i netolerancije, postoji, u načelu, okvir za nametanje pravno obavezujućih standarda bez kršenja slobode izražavanja i načela uređivačke nezavisnosti. Međutim, kada je u pitanju promovisanje pozitivnog doprinosa medija, treba obratiti posebnu pažnju da se ne naruše ta načela. Ovo polje više zahteva mere podsticanja nego pravne mere.

13. Iz tog razloga, MM-S-IN i CDMM su odlučili da sačine dve odvojene preporuke: ovu o „govoru mržnje“ i drugu o medijima i promovisanju kulture tolerancije (videti Preporuku broj R (97) 21).

14. U različitim etapama sastavljanja ovih preporuka, MM-S-IN se konsultovala s različitim predstavničkim organizacijama u oblasti medija, kao i sa zainteresovanim nevladinim organizacijama da bi dobila njihove komentare o tekstovima u pripremi. Ti komentari bitno su doprineli sadržaju ova dva instrumenta.

15. Tekst preporuke je predat Komitetu ministara koji ga je usvojio na 607. sastanku zamenika ministara 30. oktobra 1997. i koji je odobrio objavljivanje obrazloženja. Operativni deo preporuke

16. Stavovi 1 i 2 odražavaju svest o tome da, iako je u borbi protiv govora mržnje nužno preduzeti korake kroz pravne mere (videti gorenavedeni stav 12), samo pravne mere neće biti dovoljne u borbi protiv ovog zla ako se imaju na umu potreba

za globalnim pristupom i ograničenja koja sloboda izražavanja i uređivačka nezavisnost nameću delovanju države. Krajnji cilj nacionalnih mera protiv govora mržnje treba da bude iskorenjivanje rasizma i drugih oblika netolerancije u društvu. To ne može da se postigne samo usredsređivanjem na govor mržnje. U tom pogledu, govor mržnje se može smatrati samo jednom manifestacijom netolerancije (među ostale se mogu ubrojiti, na primer, rasno motivisano krivično delo, diskriminatorna praksa itd.). Osim toga, ovo su manifestacije pojave (netolerancija) koja ima dublje korene i koja je povezana s različitim društvenim, ekonomskim, kulturnim, istorijskim i drugim faktorima. To ne znači da mere protiv govora mržnje mogu da se odbace, već samo ilustruje potrebu za uključivanjem takvih mera u sveobuhvatniji pristup koji, osim pravnih mera, uključuje i usvajanje određene strategije – na primer u oblasti obrazovanja i podizanja svesti, kulture, socijalne politike, istraživanja itd.

17. Stav 3 preporučuje da one vlade država članica koje to još nisu uradile potpišu, rati. kuju (ili joj pristupe) i e. kasno sprovede Konvenciju Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD). U stvari, neke države članice Saveta Evrope još uvek nisu postale potpisnice ove Konvencije.

18. CERD sadrži nekoliko odredbi koje su važne kada je reč o rasističkom govoru i raspirivanju rasne mržnje. Naročito član 4, između ostalog, obavezuje države potpisnice da „zakonom sankcionišu širenje ideja zasnovanih na rasnoj superiornosti i mržnji, raspirivanje rasne diskriminacije, akte nasilja i navođenja na delovanje usmereno protiv bilo koje rase ili grupe osoba drugačije boje kože ili drugačijeg etničkog porekla, kao i potpomaganje rasističkih aktivnosti, uključujući i njihovo . nansiranje,. Ova obaveza je, međutim, uslovljena time što države potpisnice moraju da vode računa o načelima sadržanim u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i pravima koja su izričito navedena u članu 5 CERD. Osnovno pravo na slobodu izražavanja jedno je od onih prava koja su takođe priznata članom 19 Univerzalne deklaracije.

19. Potreba da se borba protiv rasizma i netolerancije uskladi s potrebom da se zaštite ostala osnovna prava takođe je naglašena u Rezoluciji (68) 30 Komiteta ministara o merama koje treba preduzeti protiv raspirivanja rasne, nacionalne i verske mržnje, o čemu se govori u stavu 3 Preporuke. Konkretnije rečeno, Evropski sud za ljudska prava je u svojoj presudi u slučaju Jersild protiv Danske od 23. septembra 1994. godine (Serija A, tom 298, stav 30) zaključio da, prema članu 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima (sloboda izražavanja), obaveze tuženog moraju da se protumače, u najvećoj mogućoj meri, kao spojive s njegovim obavezama na osnovu CERD.

Aneks Preporuke

Polje primene

20. Za potrebe ove preporuke, ovaj odeljak definiše izraz „govor mržnje“. Tu se takođe razjašnjava da se ova preporuka primenjuje na govor mržnje uopšte. Međutim, neka od načela koja slede bave se konkretnije govorom mržnje koji se širi kroz medije (uporediti načela 1, 6 i 7). Treba naglasiti da ova preporuka nema nameru da uvede posebne pravne obaveze za medije.

21. Razlog za stavljanje izvesnog naglaska na govor mržnje koji se širi posredstvom medija, suprotno drugim vidovima izražavanja, ne leži u tome što su mediji posebno odgovorni za širenje govora mržnje. U stvari, kao što je objašnjeno u preambuli, najveći broj medija ne može da se optuži za širenje takvih oblika izražavanja, iako su inicijative za obučavanje medijskih poslenika korisne da bi se

izbegli nenamerni izrazi netolerancije. Pre se može reći da načela koja se konkretnije bave izražavanjem govora mržnje putem medija odražavaju svest da poruke mržnje kada se prenose putem medija, mogu da budu pojačane i nanesu veću štetu s obzirom da je uticaj medija na javno mnjenje veći nego bilo koji drugi pojedinačni oblik izražavanja (uporediti načelo 1). U tom pogledu, može se reći da lokalni ili manji mediji s manjim stepenom profesionalizma češće prenose netolerantne poruke. Potencijalna šteta prouzrokovana porukama mržnje u medijima možda je veća u situacijama napetosti ili (čak) oružanog sukoba. Stoga preambula naglašava hitnu potrebu za borbom protiv ovih oblika izražavanja u takvim situacijama. Osim toga, načela imaju za cilj zaštitu medijskih sloboda, posebno u pogledu izveštavanja o rasizmu ili drugim oblicima netolerancije (uporediti načela 6 i 7).

22. U principu, pojam netolerancije podrazumeva širok obim stavova i mišljenja koji se odnose na isto tako širok obim osnova na kojima je moguće praviti diskriminaciju među ljudima. Međutim, mora se imati na umu da ova preporuka mora da se shvati u svetlu pomenute Bečke deklaracije. Deklaracija o borbi protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije sadrži neke korisne savete u tom pogledu. Oni su preneti u de. niciju govora mržnje sadržanu u ovom odeljku. Smatralo se da je neophodno da se izbegne rasplinjavanje teksta tako što bi se razmotrili svi oblici netolerancije (na primer, netolerancija na osnovu pola, seksualne orijentacije, godina, hendikepiranosti itd.). Može se takođe primetiti da je, što se tiče medija, o netoleranciji na osnovu pola bilo reči u Preporuci br. R (84) 17 o jednakosti između žena i muškaraca u medijima, koju je Komitet ministara usvojio 25. septembra 1984. godine.

23. Najzad, Preporuka sadrži mnogobrojne zaštitne mehanizme usmerene na zaštitu slobode izražavanja koji mogu da stvore utisak da osnovni cilj ovog teksta nije borba protiv govora mržnje ili pomoć u iskorenjivanju rasizma i netolerancije, već pre unapređenje slobode izražavanja. Međutim, kako je razjašnjeno u preambuli, borba protiv rasizma i netolerancije i zaštita slobode izražavanja od suštinskog su značaja za demokratsko društvo i bilo bi neprihvatljivo da se da prednost jednom na uštrb drugog. Osim toga, argument da je suviše drakonska zaštita od netolerantnog govora ne samo opasna, već i kontraproduktivna, takođe ima smisla. Preporuka je takođe usmerena na to da obezbedi elemente koji mogu da doprinesu da zakonodavna tela, upravni organi i sudovi uspostave odgovarajuću ravnotežu.

Načela

24. Načelo 1 odražava posebnu odgovornost organa vlasti i javnih institucija na svim nivoima države da se, naročito u medijima, uzdrže od usmenog ili pisanog izražavanja koje bi moglo da opravdava, raspiruje ili podstiče rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike diskriminacije ili mržnje zasnovane na netoleranciji. Prva i najviša dužnost države jeste da spreči da njeni organi i njeni službenici doprinose širenju mržnje. Član 2, stavovi 1 i 4, stav c, CERD sadrže izričite pravne obaveze u tom pogledu.

25. Iako se čini da je ovo načelo samo po sebi očigledno, bilo je, nažalost, skorašnjih primera u evropskim zemljama koji pokazuju da opasnosti od narušavanja ovog načela još uvek postoje.

26. Tekst ne pominje ništa o prirodi sankcija koje treba da se primene u slučajevima povrede ovog načela. O tome se govori u načelima 2 i 5. U ovom posebnom slučaju možda su prikladne disciplinske sankcije, bilo same bilo u kombinaciji sa drugim sankcijama. Budući da državni službenici imaju pravo na punu zaštitu u pogledu slobode govora zagarantovane članom 10 ECHR svako ograničavanje ove slobode mora da bude u saglasnosti sa zahtevima sadržanim u članu 10, stav 2, ECHR. Načela 2 i 5 pružaju dodatno uputstvo o ovom problemu.

27. Načelo 2 naglašava potrebu da se u borbi protiv rasizma i netolerancije u

konkretnim slučajevima sloboda izražavanja uskladi s poštovanjem ljudskog dostojanstva i zaštitom ugleda ili prava drugih. Član 10 ECHR pruža osnovni okvir za to. Relevantna sudska praksa organa Konvencije pokazuje da na pitanje da li je, u datom slučaju, ograničavanje slobode izražavanja „neophodno u demokratskom društvu“, može da se odgovori samo ako se imaju u vidu sve konkretne okolnosti u dotičnom slučaju. Iako takva pitanja ne mogu da se rešavaju apstraktno, na nacionalnim zakonodavstvima je da obezbede odgovarajuće propise koji omogućavaju domaćim sudovima i upravnim organima da procenjuju – imajući u vidu okolnosti svakog pojedinačnog slučaja – „potrebu“ uplitanja u slobodu izražavanja, kao i proporcionalnost između „formalnosti, uslova, restrikcija i kazni“ koje se razmatraju ili su nametnute, s jedne strane, i legitimnih ciljeva, s druge. Načela 4 i 7 daju dalja uputstva o faktorima koje treba uzeti u obzir prilikom procene neophodnosti takvih kršenja.

28. Iako nacionalno zakonodavstvo treba da ostavi dovoljno prostora za uspostavljanje ravnoteže između slobode izražavanja i zaštite drugih prava, ono ne treba da pruži neograničeno diskreciono pravo organima nadležnim za primenu zakona. To bi bilo suprotno načelu pravne sigurnosti i, još konkretnije, zahtevu sadržanom u članu 10, stav 2, ECHR, po kome ograničenja slobode izražavanja moraju da budu „propisana zakonom“. To, između ostalog, znači da ograničenja treba da imaju uporište u nacionalnom zakonodavstvu i da ti zakoni moraju da budu dovoljno dostupni i jasno i precizno formulisani („predvidivost“). Komentar načela 4 pruža dodatne informacije u tom pogledu. Ovi zahtevi dobijaju poseban značaj kada je reč o ograničavanju slobode izražavanja medija, pošto mediji ne treba da budu obeshrabrivani, iz straha od krivičnih ili drugih sankcija, da prenose informacije i mišljenja o pitanjima od javnog interesa. Mogućnosti za ograničavanje slobode izražavanja koje su formulisane na neodređen ili previše uopšten način lako mogu da proizvedu negativan efekat na slobodu medija.

29. Ove napomene su značajnije tamo gde krivične sankcije mogu da se nametnu u svetlu načela *nullum crimen, nulla poena sine lege*, kao i načela da se krivično pravo ne sme široko tumačiti na štetu optuženog, na primer analogijom. Ova načela su deo garancije iz člana 7 ECHR i stoga proističe da kažnjivo delo mora da bude jasno definisano zakonom. (Videti, na primer, Evropski sud za ljudska prava, *S. V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 22. novembra 1995. godine, Serija A, br. 335-B, stavovi 34-36).

30. Načelo 2 izričito navodi poštovanje ljudskog dostojanstva i zaštitu ugleda ili prava drugih kao legitimne ciljeve za ograničavanje slobode izražavanja u oblasti govora mržnje. Ovo je u skladu s gorenavedenom presudom *Jersild*. „Prava drugih“ uključuju pravo na fizički i psihički integritet pojedinca. Međutim, takva ograničenja mogu u posebnim slučajevima da imaju i druge ciljeve koje član 10, stav 2, ECHR priznaje kao legitimne. Sudska praksa Evropske komisije za ljudska prava pokazuje da, u zavisnosti od slučaja do slučaja, sprečavanje nereda i zločina takođe može biti relevantno.

31. Načelo 2 takođe nabraja mere koje se vladama država članica preporučuju za razmatranje. Većina njih razumljiva je sama po sebi.

32. Mera koje se navodi pod drugom crticom predstavlja odgovor na nedavne primere u nekoliko država članica koji su, na nesreću, pokazali da poruke mržnje mogu takođe da se prenose putem novih medija, servisa i mreža. Svaki pravni odgovor mora da bude adekvatan, to jest da uzme u obzir različite karakteristike takvih medija, servisa i mreža, kao i različite načine na koje ih javnost može koristiti: različite vrste pristupa (slobodan pristup/pretplata, kodiran/nekodiran itd.); njihovu upotrebu za privatnu ili javnu komunikaciju itd. U ovom trenutku Savet Evrope razmatra ova pitanja u perspektivi koja je daleko šira od one koja se nalazi u ovoj

preporuci.

33. Mera koja se pominje pod četvrtom crticom inspirisana je svešću da izricanje kazne zatvora ili novčane kazne licu osuđenom za govor mržnje može u mnogim slučajevima biti neefikasno kada je reč o promeni stavova i ideja tog lica. Sankcija društveno korisnog rada, koja može biti prilagođena specifičnoj prirodi prestupa (recimo, prinudni rad u zajednici koju je pojedinac uvredio), može da ima edukativne aspekte koji imaju veće izgleda da promene stav i shvatanja osuđene osobe na taj način što će doprineti boljem razumevanju i poštovanju dotične grupe ili dotičnih grupa.

34. Mere koje se pominju pod petom crticom usmerene su na mobilisanje civilnog društva i žrtava govora mržnje u borbi protiv ove pojave. Ove mere imaju u vidu čitav niz pravnih instrumenata kojima se povećavaju mogućnosti predviđene građanskim pravom. Kako se navodi u dole navedenom stavu 38, krivično pravo ne mora uvek biti prikladno za konkretne slučajeve govora mržnje, dok građansko pravo načelno nudi veću fleksibilnost u tom pogledu. Ako to nacionalno zakonodavstvo dopušta, organizacije koje zastupaju žrtve govora mržnje treba da imaju pravo da pokreću građanske parnice.

35. Načelo 3 naglašava ulogu sudova u obezbeđivanju efikasne i nezavisne kontrole nad uplitanjem izvršnih organa u pravo pojedinca na slobodu izražavanja. To odražava zahteve vladavine prava koja predstavlja osnovno načelo demokratskog društva (uporediti Evropski sud za ljudska prava, Klas i drugi protiv Nemačke, presuda od 6. septembra 1978. godine, Serija A, tom 28, stav 55, str. 25-26). Isto tako, iz zahteva „propisano zakonom“ i zahteva „neophodnosti“ iz člana 10, stav 2, ECHR proizlazi da nacionalno zakonodavstvo mora da obezbedi pravnu zaštitu od samovoljnog uplitanja i odgovarajuću zaštitu od zloupotrebe. Tamo gde su ugroženi ljudsko dostojanstvo i osnovna prava, kao što je sloboda izražavanja, sudovi su pravo mesto za donošenje odluka na osnovu pažljive procene različitih prava, vrednosti i interesa.

36. Načelo 4 odražava sudsku praksu organa Evropske konvencije koja se odnosi na članove 10 i 17 Konvencije.

37. Načelo 5 naglašava da organi gonjenja moraju da ispolje poseban oprez kad se bave slučajevima govora mržnje. U nekoliko evropskih zemalja praksa je pokazala da može biti veoma teško da se dostigne nivo dokaza koje zahteva krivično pravo. Umesto snižavanja tog nivoa, što bi ozbiljno narušilo slobodu izražavanja, predlaže se da ti organi brižljivo utvrde da li je prikupljeno dovoljno dokaza pre nego što nalože gonjenje. To, naravno, zavisi od toga da li organi gonjenja u državama članicama uživaju određen stepen diskrecionih ovlašćenja u tom pogledu. Bilo bi korisno usredsrediti napore na one problematične slučajeve u kojima će se krivično gonjenje najverovatnije završiti osudom. U oblasti govora mržnje postoji realna opasnost da osumnjičeni sebe predstave javnosti kao „mučenike“ ili „žrtve“, ili da, u slučaju oslobađajuće presude, ishod

slučaja predstave kao pobedu svojih stavova. Preporučuje se da se usvoje nacionalne smernice koje bi služile kao osnova za usklađenu politiku gonjenja u toj oblasti (videti načelo 2, treća crtica). Krivične sankcije u ovoj oblasti treba striktno da poštuju načelo proporcionalnosti ne samo kao opšte načelo prava koje reguliše odmeravanje kazni, već i kao zahtev koji proističe iz člana 10, stav 2, ECHR. Kazne zatvora za govor mržnje treba da budu izuzetak.

38. Načelo 6, koje se zasniva na presudi Jersild (stav 31) u principu je samo po sebi razumljivo. Tamo gde se, na primer, govor mržnje opisuje ili je čak citiran u izveštajima ili uvodnicima, pravna odgovornost medijskih poslenika je potpuno drugačija od odgovornosti autora tih izjava. Dok autor mora da snosi direktnu odgovornost za sadržaj svojih izjava, bez obzira na njihovo širenje putem medija,

ako bi se mediji smatrali pravno odgovornim za puko prenošenje takvih informacija, to bi samo sputalo njihovu ulogu. Postoje dodatni uslovi koji moraju da se ispune pre nego što se pitanje takve odgovornosti pokrene, kako bi se izbeglo kršenje prava na slobodu izražavanja. Ti zahtevi su sadržani u načelu 7.

39. Ovo ne znači da mediji i medijski poslenici ne treba da vode računa prilikom izveštavanja o govoru mržnje ili netoleranciji, budući da postoji rizik da publika njihov rad protumači kao izraz podrške pogledima koji su za osudu. To je, međutim, pitanje profesionalizma, naročito profesionalne etike, kojim treba da se pozabave sami mediji i medijski poselnici, a ne organi vlasti. Poštovanje profesionalnih pravila i načela od strane medija nije stvar koju treba da regulišu države članice, budući da bi to predstavljalo veliku opasnost za slobodu izražavanja i uređivačku nezavisnost i samostalnost. Druga je stvar što određene odredbe nacionalnog zakonodavstva koje ograničavaju slobodu izražavanja mogu da odgovaraju izvesnim pravilima ponašanja kojih se pridržavaju medijski poslenici.

40. U tom pogledu, može se obratiti pažnja na studiju pomenutu u gorenavedenom stavu 10. Prema tom nedavnom pregledu etičkih kodeksa koje su usvojili medijski poslenici u evropskim zemljama, „zabrana diskriminacije na osnovu rase ili nacionalne pripadnosti jedno je od najraširenijih obeležja profesionalnog etičkog kodeksa“. Od 31 kodeksa koji su trenutno na snazi, 26 sadrže takvu zabranu. Osim toga, u članu 7 Propisa Međunarodne federacije novinara (usvojeni 1954. godine i revidirani 1986.) kaže se da će „novinari biti svesni opasnosti od diskriminacije koju promovisu mediji i da će uraditi sve što je u njihovoj moći da izbegnu potpomaganje takve diskriminacije zasnovane na rasi, polu, seksualnoj orijentaciji, jeziku, veri, političkim ili drugim mišljenjima, i nacionalnom ili društvenom poretku“.

41. Naravno, gorenavedena razmatranja koja se tiču posebne odgovornosti medija u pogledu govora mržnje, za razliku od odgovornosti autora takvih izjava, ne primenjuju se ako govor mržnje potiče direktno od samih medija ili medijskih poslenika (to jest, ako je govor mržnje posledica stavova novinara ili redakcije, a ne samo izveštavanja ili prenošenja onoga što su drugi rekli). U takvim slučajevima mediji ili medijski poslenici moraju se smatrati autorima poruke mržnje u smislu navedenom u načelu 6. Moglo bi se reći da isto važi i kada medijski poslenici bezrezervno i aktivno podržavaju izjave koje se svode na govor mržnje koje je izrekao neko drugi, iako to nije moguće lako ustanoviti. Još teže su situacije kada je stav medijskih poslenika izložen kritici zato što nisu *expressis verbis* osudili prenete izjave ili im obezbedili protivtežu. Budući da postoji skala različitih mogućih stavova, smatra se poželjnim da se one razmotre u svetlu načela 7, koje predstavlja reper za utvrđivanje stepena odgovornosti medijskih poslenika.

42. Načelo 7 Preporuke dalje razrađuje načelo 6 rezimirajući ključne elemente koje organi vlasti, naročito sudovi, moraju da uzmu u obzir kada se bave govorom mržnje koji šire mediji. Ti elementi su uglavnom zasnovani na presudi Jersild (naročito stav 31).

43. Tekst pod prvom crticom podseća da član 17 ECHR ne treba da igra bilo kakvu ulogu u pogledu pravnog pristupa novinarskom izveštavanju o rasizmu i netoleranciji, uključujući moguće izveštaje i prenošenje izjava drugih osoba koje se svode na govor mržnje (videti komentar načela 4 i 6).

44. Uslovi određeni članom 10, stav 2, ECHR za bilo koje narušavanje slobode izražavanja, kako je protumačeno i sudskom praksom organa Konvencije, mogu da se rezimiraju na sledeći način.

Svako takvo narušavanje mora da:

- a. bude predviđeno potpunom i iscrpnom listom ograničenja određenih članom 10, stav 2, Evropske konvencije koja mora usko da se tumači;
- b. bude regulisano zakonom i formulisano jasnim i preciznim izrazima;

- c. bude neophodno u demokratskom društvu i odgovara neodložnoj društvenoj potrebi;
- d. bude srazmerno cilju kome se teži.
45. U skladu sa relevantnom sudskom praksom Suda, „neophodnost“ narušavanja slobode izražavanja mora da bude dokazana na ubedljiv način.
46. Tekst pod drugom crticom nabroja određeni broj faktora koje nacionalne vlasti, naročito sudovi, moraju da uzmu u obzir prilikom procene da li je ograničavanje slobode izražavanja u toj oblasti „neophodno u demokratskom društvu“. Ovi faktori ne moraju uvek da budu jasno predviđeni pisanim pravom, pod uslovom da se primenjuju u konkretnim slučajevima. Sadržaj nacionalnog zakonodavstva u toj oblasti treba da obezbedi da upravni organi i sudovi budu u mogućnosti da primene standarde koji su u skladu s načelima sadržanim u članu 10 ECHR. U slučaju medijskog izveštavanja o rasizmu i netoleranciji, bilo u obliku intervjua ili nekom drugom obliku, ključni faktor u proceni „neophodnosti“ narušavanja slobode izražavanja jeste da li je medijski izveštaj objektivno imao za svrhu propagiranje rasističkih ili netolerantnih pogleda i ideja. Među relevantnim faktorima koje je naveo Sud u presudi Jersild mogu se pomenuti:
- način na koji je medijski izveštaj pripremljen;
 - sadržaj izveštaja;
 - kontekst izveštaja (na primer, vrsta medija ili programa; dužina izveštaja i priroda publike kojoj je namenjen);
 - svrha izveštaja (na primer, informisanje javnosti o stvarima od javnog interesa, kao što je pojava ili stepen netolerancije ili, nasuprot tome, stvaranje platforme za govor mržnje).
47. Što se tiče svrhe izveštaja, ona mora da se procenjuje, kao što je gore navedeno, objektivno. Bez obzira na to, tamo gde nema sumnje da cilj novinara odgovornog za izveštaj nije bilo pružanje podrške rasističkim ili netolerantnim gledištima ili idejama, to će se uzeti u obzir kao relevantan faktor.
48. Priroda sankcija koje mogu da se izreknu predstavlja dodatni važan faktor za utvrđivanje proporcionalnosti uplitanja u slobodu medija. Veća je verovatnoća da će naročito sankcije predviđene krivičnim pravom imati efekat odvraćanja i zato postoji opasnost da obeshrabre medije da raspravljaju o pitanjima od javnog interesa. Takve sankcije moraju, stoga, da se primenjuju s oprezom.
49. Tekst pod trećom crticom naglašava da se sloboda novinarskog izražavanja odnosi takođe na oblik u kome se informacije ili ideje prenose. Medijski poslenici treba da imaju diskreciono pravo ne samo u pogledu načina na koji je izveštaj predstavljen, već i u pogledu procene vesti ili informacija koje su u njemu sadržane.

Izvor: "Zbornik pravnih instrumenata Saveta Evrope u vezi sa medijima", Evropska unija/Savet Evrope, serija izdanja Saveta Evrope o medijima br. 2, Beograd, 2002, str. 150-160

Preporuka br. R (97) 21 o medijima i promovisanju kulture tolerancije

Komitet ministara. Usvojio Komitet ministara 30. oktobra 1997. na 607. sastanku zamenika ministara.

Komitet ministara, na osnovu člana 15.b Statuta Saveta Evrope,

Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva između članica kako bi se očuvali i promovisali ideali i načela koji su njihovo zajedničko nasleđe i olakšao njihov ekonomski i društveni napredak;

naglašavajući svoju privrženost garantovanju jednakog dostojanstva svim pojedincima i uživanja prava i sloboda bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja, jezik, vera, političko ili drugo uverenje, nacionalno ili socijalno poreklo, pripadnost nekoj nacionalnoj manjini, imovinsko stanje, rođenje ili neki drugi status;

podsećajući na to da su šefovi država i vlada država članica Saveta Evrope izrazili svoje uverenje na Konferenciji na najvišem nivou u Beču (oktobar, 1993. godine) da je načelo tolerancije garancija očuvanja otvorenog društva u kome se poštuje kulturna raznolikost u Evropi;

rešen da intenzivira aktivnosti protiv netolerancije, na osnovu Plana akcije usvojenog na Konferenciji na najvišem nivou u Beču;

pozdravljajući inicijative međunarodnih organizacija, vlada i različitih sektora društva za promovisanje kulture tolerancije, a posebno one koje preduzimaju medijski poslenici, i ističući da su oni u naročito dobrom položaju da promovišu te inicijative i obezbede njihovo opšte prihvatanje u svim medijskim sektorima;

konstatujući da mediji mogu da daju pozitivan doprinos borbi protiv netolerancije, posebno kada neguju kulturu razumevanja među različitim etničkim, kulturnim i verskim grupama u društvu; ističući, u skladu s članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, nezavisnost i samostalnost medijskih poslenika i medijskih organizacija, kao i potrebu da se izbegnu mere koje bi se kosile s tim načelima;

imajući u vidu da bi bilo korisno pozvati medijske poslenike da više razmisle o problemu netolerancije u državama članicama čiji je sastav u sve većoj meri multikulturalan i multietnički i o merama koje bi mogli da preduzmu za promovisanje tolerancije i razumevanja; ubeđen da se takve mere mogu primeniti na više nivoa, uključujući škole novinarstva, medijske organizacije, kao i prilikom obavljanja medijskih profesija;

ubeđen takođe da uspeh takvih mera umnogome zavisi od stepena angažovanja različitih kategorija profesionalaca u medijskim sektorima, a naročito vlasnika medija, menadžera, urednika, pisaca, autora programa, novinara i zaposlenih u marketingu;

imajući na umu Preporuku 1277 (1995) Parlamentarne skupštine o migrantima, etničkim manjinama i medijima;

Preporučuje da vlade država članica:

1. upoznaju sledeće ciljne grupe sa načinima delovanja iznetim u aneksu ove preporuke:

- štampu, radio i televizijske kuće, kao i nove sektore komunikacija i oglašavanja;
- predstavnička tela medijskih poslenika u tim sektorima;
- regulatorna i samoregulatorna tela u tim sektorima;
- škole novinarstva i institute za obuku za rad u medijima.

2. razmotre u pozitivnom duhu svaki zahtev za podršku inicijativama preduzetim radi spovođenja ciljeva iz ove preporuke.

Aneks Preporuke br. (97) 21

Polje primene

Načini delovanja koji se ovde navode imaju za cilj da ukažu samo na neke od primera profesionalne delatnosti koji doprinose promovisanju kulture tolerancije i zaslužuju da se šire primenjuju u različitim, gore pomenutim, medijskim sektorima. Profesionalne delatnosti koje doprinose promovisanju kulture tolerancije

1. Obuka

Početna obuka

Škole novinarstva i instituti za obuku za rad u medijima mogli bi, ukoliko to već nisu učinili, da uvedu specijalističke kurseve u svoje osnovne nastavne programe u cilju razvijanja osećaja za profesionalizam, imajući pri tom na umu:

- angažovanje medija u multietničkim i multikulturalnim društvima;
- doprinos medija boljem razumevanju među različitim etničkim, kulturnim i verskim zajednicama.

Kasnija obuka

Obuku o profesionalnim standardima kada je reč o toleranciji i netoleranciji za zaposlene na svim nivoima, medijske kuće bi mogle da obezbede u svojim prostorijama ili da omoguće obuku van njih.

2. Medijske kuće

Problem netolerancije zahteva razmatanje kako u javnosti, tako i unutar medijskih kuća. Iskustvo profesionalnih medijskih krugova pokazuje da bi bilo korisno da medijske kuće razmisle o sledećem:

- izveštavanju zasnovanom na činjenicama i istinitim podacima o rasizmu i netoleranciji;
- opreznom izveštavanju kada je o reč o napetosti među zajednicama;
- izbegavanju pogrđnog stereotipnog opisivanja pripadnika kulturnih, etničkih ili verskih zajednica u svojim publikacijama i programima;
- prikazivanju ponašanja nekog pojedinca bez dovođenja u vezu sa pripadnošću nekoj zajednici onda kada je to irelevantno;
- prikazivanju kulturnih, etničkih i verskih zajednica u uravnoteženom i objektivnom svetlu i na način koji takođe odražava poglede tih zajednica;
- skretanju pažnje javnom mnjenju na zla netolerancije;
- produbljivanju razumevanja javnosti i poštovanje različitosti;
- osporavanju pretpostavki koje su sadržane u netolerantnim primedbama

sagovornika prilikom intervjua, u izveštajima, diskusionim programima itd;
-- uticaju izvora informacija na izveštavanje;
-- raznolikosti radne snage u medijskim kućama i meru do koje ona odražava multietnički, multikulturalni karakter čitalaca, slušalaca ili gledalaca.

3. Predstavnička tela medijskih poslenika

Bilo bi korisno da predstavnička tela različitih kategorija medijskih poslenika usvoje programe akcija ili preduzmu praktične inicijative za promovisanje kulture tolerancije.

4. Kodeksi ponašanja

Takve inicijative i akcije mogu da idu ruku pod ruku s profesionalnim kodeksima ponašanja koji su usvojeni u različitim medijskim sektorima i koji se bave problemima diskriminacije i netolerancije putem ohrabrivanja medijskih poslenika da daju pozitivan doprinos razvoju tolerancije i uzajamnom razumevanju među različitim verskim, etničkim i kulturnim grupama u društvu.

5. Radio-difuzija

Dok radio-difuzne organizacije javnog servisa imaju posebnu obavezu da promovišu kulturu tolerancije i razumevanja, radio-difuzni mediji u celini predstavljaju moćno sredstvo za stvaranje atmosfere za suzbijanje netolerancije.

Oni bi mogli da se rukovode primerom radio-difuznih organizacija koje, na primer:

- ulažu odgovarajuće napore da, i u najgledanijim terminima, imaju emisije koje doprinose integraciji svih pojedinaca, grupa i zajednica i da obezbede srazmernu programsku zastupljenost različitih etničkih, verskih i drugih zajednica;
- razvijaju multikulturalni pristup programskom sadržaju, kao što je, na primer, izbegavanje programa koji predstavljaju društvo u jednokulturalnom i jednojezičkom smislu;
- promovišu multikulturalni pristup u programima koji su posebno namenjeni deci i mladima kako bi im omogućili da odrastu sa saznanjem da je kulturna, verska i etnička različitost prirodan i pozitivan element u društvu;
- stvaraju uslove za razmenu, na regionalnom, nacionalnom ili evropskom nivou, programskih materijala koji su se pokazali delotvornim za mobilisanje javnog mnjenja protiv zala netolerancije ili su doprineli boljim odnosima među zajednicama u multietničkim i multikulturalnim društvima.

6. Oglašavanje

Iako se multietnički i multikulturalni karakter potrošačkog društva već ogleda u izvesnim komercijalnim reklamama i mada pojedini ljudi iz marketinga ulažu napore da naprave reklamu na način koji stvara pozitivnu sliku o kulturnoj, verskoj i etničkoj raznolikosti, zainteresovani profesionalni krugovi bi mogli da prihvate dole navedenu praksu.

U nekim zemljama postoje kodeksi ponašanja u marketingu koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu rase, boje, nacionalnog porekla itd. Postoje medijske kuće koje odbijaju da prenose reklamne poruke koje prikazuju kulturne, verske ili etničke različitosti na negativan način, na primer naglašavanjem stereotipa. Pojedine javne i privatne organizacije su razvile reklamne kampanje koje su osmišljene tako da promovišu toleranciju. Mediji bi mogli da budu pozvani da aktivno

sarađuju na širenju takvih reklama.

Obrazloženje

Uvod

1. Ova preporuka, zajedno s preporukom broj R (97) 20 o „govoru mržnje“ jedan je od konkretnih rezultata međuvladinog rada Saveta Evrope u sektoru medija tokom 1995-1996. godine.
2. Tolerancija i poštovanje jednakog dostojanstva svakog ljudskog bića predstavljaju samu osnovu demokratskog i pluralističkog društva. Ovo objašnjava zašto je Savet Evrope uvek poklanjao najveću pažnju očuvanju i ostvarivanju ovih ideala i načela.
3. Na samitu šefova država i vlada zemalja članica Saveta Evrope, održanom u Beču 8. i 9. oktobra 1993. godine, izražena je zabrinutost zbog oživljavanja rasizma, ksenofobije i antisemitizma, razvoja klime netolerancije, sve češćih akata nasilja, posebno uperenih protiv migranata i osoba imigrantskog porekla, i razvoja novih izraza ksenofobije u obliku agresivnog nacionalizma i etnocentrizma. Šefovi država i vlada su izrazili uverenje da su ovi oblici netolerancije pretnja demokratskim društvima i njihovim osnovnim vrednostima.
4. Na bečkom samitu je usvojen Plan akcije za borbu protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije. Plan akcije je ustanovio širok niz mera za mobilisanje javnosti i poboljšanje i delotvornu primenu garancija i politike čiji je cilj borba protiv tih pojava. Mediji su jedan od sektora obuhvaćenih Planom akcije. U stavu 5 Plana od medijskih profesija se traži „da izveštavaju o delima i komentarišu dela koja spadaju u rasizam i netoleranciju na istinit i odgovoran način i da nastave da razvijaju profesionalne etičke kodekse koji odražavaju ove zahteve“.
5. Značaj medija u borbi protiv rasizma i netolerancije takođe je istaknut u Preporuci 1277 (1995) Parlamentarne skupštine o migrantima, etničkim manjinama i medijima. Stav 2 ove preporuke glasi: „Prikazivanje tema vezanih za imigrante i etničke manjine u medijima ima veliki uticaj na javno mnjenje. Iako mediji predstavljaju važno sredstvo u borbi protiv rasističkih i ksenofobičnih pogleda, predrasuda i predubedenja, oni takođe mogu imati ulogu u stvaranju ili pojačavanju takvih pogleda“.
6. U poruci Upravnim komitetima i ad hoc Komitetima za borbu protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije (januar 1994), Komitet ministara je pozvao te komitete da, prilikom iznošenja principa svog delovanja, uzmu u obzir stavove 4 i 5 Plana akcije i da u skladu s tim istupaju, prilagođavaju svoje tekuće aktivnosti u pomenutim oblastima ili predlažu nove.
7. Na Četvrtoj evropskoj ministarskoj konferenciji o politici masovnih medija (Prag, 7. i 8. decembar 1994. godine), ministri država učesnica osudili su u svojoj Deklaraciji o medijima u demokratskom društvu sve vidove izražavanja koji podstiču rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i sve vidove netolerancije, pošto to podriva demokratsku sigurnost, kulturnu povezanost i pluralizam. Osim toga, Plan akcije, kojim su ustanovljene strategije za promovisanje medija u demokratskom društvu i koji su ministri uputili Komitetu ministara Saveta Evrope, zahteva od Saveta Evrope da „prouči, u tesnoj saradnji sa medijskim poslenicima i regulatornim organima, moguće smernice koje bi pomogle medijskim poslenicima da se suprotstavljaju netoleranciji u svim njenim vidovima“ (tačka 6 Plana akcije).
8. Shodno tome, Upravni komitet za masovne medije (CDMM) naložio je Grupi stručnjaka za medije i netoleranciju (MM-S-IN) da razmotre, između ostalog, ulogu koju mediji mogu da igraju u propagiranju rasizma, ksenofobije, antisemitizma i

netolerancije, kao i doprinos koji bi mogli da daju u borbi protiv tih zala.

9. Analizirajući ove oblasti, MM-S-IN je uzeo u obzir odredbe sadržane u međunarodnim pravnim instrumentima (naročito Konvenciju Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i sudsku praksu nadzornih institucija pomenute konvencije) kao i u zakonodavstvu država članica Saveta Evrope. Što se tiče ovog drugog, radu MM-S-IN umnogome je doprinela studija švajcarskog Insituta za uporedno pravo (Pravne mere za borbu protiv rasizma i netolerancije u državama članicama Saveta Evrope, Strazbur, 2. mart 1995. godine, dokument CRI (95) 2), sačinjana pod pokroviteljstvom Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI).

10. Pored toga, MM-S-IN je naručio uporednu studiju Katedre za novinarstvo i masovne komunikacije Univerziteta u Tampereu, u Finskoj, o etičkom kodeksu koji se tiče medija i netolerancije (dokument MM-S-IN (95) 21; takođe objavljena kao: Kolehmainen/Pietiläinen, Comparative Study on Codes of Ethics Dealing with Media and Intolerance, u: Kaarle Nordenstreng (ed.), Reports on Media Ethics in Europe, University of Tampere Series B 41, 1995).

11. Tokom svog rada MM-S-IN je došao do zaključka da ne bi bilo preporučljivo da se pripreme pravno obavezujući instrumenti koji se tiču pitanja medija i netolerancije izvan postojećeg međunarodnog pravnog okvira (na najrelevantnije od njih upućuje preambula preporuke). S obzirom na poseban položaj medija, kao i na ključni značaj slobode medija i načela uređivačke nezavisnosti i samostalnosti, došlo se do zaključka da je i poželjnije i svrsishodnije usredsrediti se na neobavezujuće pravne instrumente, naime na skup načela koji bi Komitet ministara Saveta Evrope mogao da predloži vladama država članica kao osnovu za njihove zakonodavne i druge mere ili politiku na ovom polju.

12. Pored toga, produbljujući ta načela, MM-S-IN je stao na stanovište da je najvažnije napraviti razliku između: (1) uloge koju mediji mogu da imaju u propagiranju rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije, i (2) mogućeg doprinosa medija borbi protiv tih zala. Bilo je neophodno napraviti ovu razliku pošto se polje primene i opravdanost nametanja pravno obavezujućih mera veoma razlikuju u svakoj pojedinačnoj oblasti. Kada je u pitanju propagiranje rasizma i netolerancije, postoji, u načelu, okvir za nametanje pravno obavezujućih standarda bez kršenja slobode izražavanja i načela uređivačke nezavisnosti. Međutim, kada je u pitanju promovisanje pozitivnog doprinosa medija, treba obratiti posebnu pažnju da se ne naruše ta načela. Ovo polje više zahteva mere podsticanja nego pravne mere.

13. Iz tog razloga, MM-S-IN i CDMM su odlučili da sačine dve odvojene preporuke: ovu o medijima i promovisanju kulture tolerancije i drugu o „govoru mržnje,“ (videti Preporuku broj R (97) 20).

14. U različitim etapama sastavljanja ovih preporuka, MM-S-IN se konsultovao s različitim predstavničkim organizacijama u sektoru medija, kao i sa zainteresovanim nevladinim organizacijama da bi dobio njihove komentare o tekstovima u pripremi. Ti komentari bitno su doprineli sadržaju ova dva instrumenta.

15. Ova preporuka takođe dopunjuje pravne mere iz člana 9, stav 4 Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. Ova odredba zahteva od država potpisnica da usvoje, u okviru svojih pravnih sistema, odgovarajuće mere koje bi pripadnicima nacionalnih manjina olakšale pristup medijima, promovisale toleranciju i omogućile kulturni pluralizam.

16. Tekst preporuke je predat Komitetu ministara koji ga je usvojio na 607. sastanku zamenika ministara 30. oktobra 1997. i koji je odobrio objavljivanje Obrazloženja.

Operativni deo preporuke

17. Operativni deo preporučuje da vlade država članica obaveste medijske kuće,

uključujući agencije, organizacije, tela i pomenute institucije o izvesnim načinima delovanja. Cilj preporuke je da ponudi primere delovanja koji su dokazali svoju vrednost i koji su promovisali kulturu tolerancije i stoga zaslužili širu primenu u različitim medijskim sektorima.

18. Ovaj deo jasno odražava opšti pristup izložen u ovoj preporuci u pogledu podele uloga i odgovornosti vlada i organa vlasti, s jedne strane, i različitih medijskih sektora, s druge strane. Kada je reč o „govoru mržnje“, obavezujuće mere organa vlasti mogu biti pogodne za suzbijanje ekscesa, dok su aktivnosti koje vlade mogu preduzeti kada je reč o mogućem doprinosu medija promovisanju kulture tolerancije u suštini nepravne prirode, zbog samostalnosti i nezavisnosti medija. Stoga, nezavisno od akcije koju mediji i različiti medijski sektori mogu sami da preduzmu, mere koje vlade mogu da preduzmu uglavnom će se sastojati u pružanju pomoći i podsticaja medijima. Ovu preporuku bi trebalo shvatiti u tom svetlu.

19. Takvi podsticaji i mere ohrabrivanja mogu dobiti različite oblike koji zavise, između ostalog, od dotičnog medijskog sektora. Širenje važnih informacija, naročito o ovoj preporuci, jedan je primer, ali ima i drugih: organizovanje kampanja, naručivanje, objavljivanje, širenje i razmena studija i istraživanja koji bi mogli da pomognu pokretanju rasprave u medijskim sektorima; podrška organizacijama ili institucijama koje rade na povećanju svesti u medijskim krugovima o potrebi promovisanja tolerancije. Ovo je smisao drugog stava operativnog dela preporuke.

20. Mora se naglasiti da su neki pojedinačni mediji, obrazovne ustanove i predstavnička tela medijskih poslenika već pokrenuli izvesne inicijative u ovom smislu. Mnoge od njih, kao i predlozi za nove inicijative, spomenute su na konsultacijama koje je Savet Evrope održao 20. i 21. oktobra 1994. godine s predstavnicima medijskih poslenika. Na tim konsultacijama, organizovanim radi primene Plana akcije za borbu protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije, medijski poslenici iz svih ključnih medijskih sektora – kako javnih tako i privatnih – priznali su odgovornost tih sektora kada je reč o doprinosu borbi protiv rasizma i netolerancije. Rezultat sastanka bila je bogata zbirka inicijativa i predloga (Council of Europe document H/ONG (95) 2, Appendix V) koja može poslužiti kao izvor inspiracije za buduće inicijative medija na tom polju. Ona je takođe poslužila kao uzor za veliki deo sadržaja ove preporuke.

Aneks Preporuke

Profesionalne delatnosti koje doprinose promovisanju kulture tolerancije

1. Obuka

Početna obuka

21. Prvi susret s načelima i praksom profesije u obrazovnim institucijama predstavlja najvažnije iskustvo u karijeri profesionalca. Veštine i znanja koja se kasnije razvijaju u profesionalnom životu uče se i stiču. Uloga škola novinarstva ili drugih institucija za obuku za rad u medijima jeste da postave čvrste temelje na kojima se gradi profesionalizam. Iz tog razloga, tekst naglašava značaj faze obrazovanja/obuke u karijeri profesionalca za usađivanje svesti o značaju uključivanja medija u multietnička i multikulturalna društva, i naročito za doprinos koji mediji i medijski poslenici mogu da daju promovisanju kulture tolerancije.

22. Istraživanje pokazuje da se u školama novinarstva i institucijama za obuku za rad u medijima posvećuje nedovoljna pažnja stvaranju svesti i uviđanju značaja uloge koju mediji mogu da imaju u tom kontekstu. Ovo se smatra upadljivim nedostatkom obrazovnog procesa. Tekst zato podstiče razvoj specijalističkih kurseva

koji omogućavaju da budući medijski poslenici shvate realnost različitosti i razgovaraju o njoj, a naročito uvide velike mogućnosti medija da podstiču veću toleranciju u društvu, zasnovanu na jednakom dostojanstvu svih njegovih članova. Da bi se doprinelo poboljšanju kvaliteta rada medijskih poslenika, neophodno je obezbediti studentima zdravo istorijsko i društveno-kulturološko razumevanje imigracije, teškoća koje prate integraciju etničkih, kulturnih i verskih manjina u društvo, širenja ekstremizma, veza između društvene stabilnosti i tolerancije i činjenice da razlike obogaćuju.

23. Istraživanje je pokazalo da postoji nedostatak adekvatnog nastavnog materijala u ovoj oblasti. U želji da to popravi, Savet Evrope je naručio priručnik koji sadrži detaljnu analizu raznih slučajeva. Oseća se potreba da se dalje ohrabruju takve inicijative kako bi se povećala dostupnost nastavnih sredstava. U ovom smislu, profesionalne organizacije mogu da pomognu onima koji se bave obučavanjem drugih, naročito dostavljanjem primeraka etičkih kodeksa koji se bave problemima netolerancije ili pisanih i audio-vizulnih materijala koji prikazuju različite načine obrade tema kao što su napetost između zajednica, kriminal u imigrantskoj zajednici itd.

Kasnija obuka

24. Obuka o doprinosu koji mediji mogu dati promovisanju kulture tolerancije mora se smatrati stalnom strategijom. Iz tog razloga tekst podstiče medijske kuće da obezbede internu obuku ili učešće na obrazovnim seminarima, u radionicama itd, organizovanim izvan dotične medijske kuće. Naročito je važno da se ovo omogući onim zaposlenima za koje postoji verovatnoća da će u određenoj fazi imati uticaja na operativnu strategiju medijske kuće pošto takve osobe mogu da budu pristalice promena i olakšaju njihovo sprovođenje.

2. Medijske kuće

25. Promovisanje kulture tolerancije zahteva sistematski i stalni rad s medijskim poslenicima. Pouke stečene tokom obuke moraju se primenjivati u svakodnevnom radu medijskih kuća.

26. Iz tog razloga, tekst naglašava značaj razmatranja ovih pitanja u samoj medijskoj kući. Interna rasprava ima brojne prednosti. Na prvom mestu, ona stalno održava aktuelnost angažovanja medija u ovoj oblasti. Drugo, pomaže u stvaranju radnog okruženja koje ima razumevanja za toleranciju. Treće, može da pomogne u uspostavljanju standarda i prepoznavanju nedostataka.

27. Tekst nabroja teme inspirisane najboljom profesionalnom praksom koja je uticala na etičke kodekse, standarde itd. Istraživanje je pokazalo da mnogi takvi kodeksi naglašavaju odgovornost medija kada je reč o promovisanju kulture tolerancije. Važno je da se obezbedi da oni postupaju u skladu sa njima. Interna rasprava o tome kako dostići ciljeve i standarde predstavlja značajan način da se obezbedi da ti standardi prodru u profesionalni život.

28. Inicijativa da se organizuje rasprava i razmatranje doprinosa koji određene medijske kuće mogu dati promovisanju kulture tolerancije može da potekne od samih medijskih poslenika ili od rukovodstva. Pri tom je važno da rukovodstvo i medijski poslenici zajednički donesu zaključke. Naročito treba voditi računa o potrebi da se poštovanje profesionalnih standarda spoji sa saznanjem o značaju kvalitetnog obraćanja čitaocima, gledaocima i slušaocima.

29. Nabrojane teme mogu se posmatrati kao reperi. Rasprava bi mogla da pokaže da politika obraćanja medijske kuće nije u skladu s nekim ili svim standardima. Mogu se preduzeti inicijative u cilju otklanjanja nedostataka.

3. Predstavnička tela medijskih poslenika

30. Tekst upućuje na programe delovanja i praktične inicijative koje mogu da slede predstavnička tela medijskih poslenika, kao što su udruženja ili unije novinara, izdavača, urednika, elektronskih medija, zaposlenih u marketingu itd. I ovde se opet može ukazati na neke novije primere koji pokazuju da su neke organizacije, naročito udruženja novinara, preduzele konkretne korake da pokrenu i održe diskusiju među svojim članovima o njihovom mogućem doprinosu promovisanju kulture tolerancije. Na primer, 1995. godine sledeće

organizacije su organizovale konferencije i seminare o tom pitanju uopšte ili o nekim njegovim vidovima: Nacionalna unija novinara (National Union of Journalists, Ujedinjeno Kraljevstvo), Holandska unija novinara (Dutch Union of Journalists - NVJ), Nordijske unije novinara (Nordic Unions of Journalists), Javna radio-difuzija za multikulturalnu Evropu (Public Broadcasting for a Multicultural Europe - PBME), Međunarodna federacija novinara (International Federation of Journalists - IFJ), CIRCUM Regional, itd. Za mnoge od ovih organizacija takvi sastanci nisu samo pojedinačni događaji nego sastavni deo šireg programa akcija koje oni spovode, na primer putem radnih grupa osnovanih u tu svrhu.

31. Može se takođe pomenuti međunarodna medijska radna grupa za borbu protiv rasizma i ksenofobije, koju je okupila Međunarodna federacija novinara (IFJ), u saradnji s Evropskom unijom radio-difuzije (EBU) i Svetskim udruženjem novina (WAN), koja razvija i primenjuje međunarodni program aktivnosti na tom polju od 1994. godine.

32. Pomenute aktivnosti mogu da posluže kao koristan izvor inspiracije drugim predstavničkim telima medijskih poslenika.

4. Kodeksi ponašanja

33. Kako je istaknuto u stavu 27, mnoge organizacije medijskih poslenika u evropskim zemljama usvojile su kodekse ponašanja, takođe nazvane kodeksima delovanja ili etičkim kodeksima. Velika većina tih kodeksa, iako ne svi, sadrže odredbe o zabrani rasne diskriminacije. U mnogim, mada ne svim, evropskim zemljama uspostavljena su samoregulatorna tela, kao što su medijski saveti, kako bi nadzirala poštovanje profesionalnog kodeksa ponašanja. Iako se delotvornost tih kodeksa i samoregulatornih tela ponekad dovodi u pitanje, možda delimično s pravom, vrlo je teško stvoriti vernu sliku o njihovoj efikasnosti. Ne radi se samo o tome da se studije uglavnom odnose samo na ekstremne slučajeve i zanemaruju uobičajeno ponašanje koje je u skladu s kodeksom, već s pravom možemo da se zapitamo do koje je mere ponašanje u skladu s kodeksom stvarni rezultat kodeksa (uporediti odeljak 6.1 uporedne studije navedene u stavu 10 u gornjem delu teksta).

34. S druge strane, mogu se preduzeti izvesni koraci kako bi se povećala delotvornost kodeksa ponašanja. Bilo bi izuzetno poželjno da u pripremu tih kodeksa budu uključeni ne samo medijski poslenici, već i članovi najvišeg rukovodstva. Neke medijske kuće su čak sastavile svoje vlastite kodekse ponašanja. Ovaj pristup ima tu prednost što približava kodeks radnom mestu i svakodnevnom donošenju odluka.

35. Bez obzira na delotvornost, neosporno je da razrada kodeksa ponašanja ima tu prednost što se na taj način postavljaju standardi ili „reperi“, koji mogu da posluže kao osnova za odgovorno i profesionalno ponašanje. Na taj način oni mogu da igraju korisnu ulogu, na primer u domenu obuke i internih diskusija u

okviru medijskih kuća (videti komentare navedene gore u stavovima 23 i 27), ali i kao platforma za raspravu koju bi organizovala predstavnička tela medijskih poslenika (videti stavove 30-31).

5. Radio-difuzija

36. Ovaj tekst se posebno odnosi na radio-difuziju zbog širokog dometa i neposrednog i snažnog uticaja koji naročito audio-vizuelni mediji imaju na javnost.

37. Iako se tekst odnosi kako na javne tako i na privatne radio-difuzne organizacije, jasno je, kao što je istaknuto i na Četvrtoj ministarskoj konferenciji o politici masovnih medija (Prag, 7. i 8. decembar 1994. godine), da su radiodifuzne organizacije javnog servisa preuzele posebne obaveze s obzirom na zadatke koje imaju. U Rezoluciji br. 1 o budućnosti radio-difuzije javnog servisa, države potpisnice su se složile da se osnovni zadaci radio-difuznih organizacija javnog servisa sastoje u tome da:

- „obezbede, kroz svoje programe, repere za sve pripadnike javnosti i faktor za društvenu koheziju i integraciju svih pojedinaca, grupa i zajednica. · Posebno moraju da odbace svaku diskriminaciju na osnovu kulture, pola, vere ili rase i svaki vid društvene segregacije;
- razvijaju i prave programsku šemu tako da ona bude od interesa za široku javnost, vodeći ipak računa o potrebama manjinskih grupa;
- odražavaju različite filozofske ideje i verska uverenja u društvu, u cilju
- jačanja uzajamnog razumevanja i tolerancije i promovisanja odnosa između različitih zajednica u multietničkim i multikulturalnim društvima.”

38. Stručnjaci iz radio-difuznih kuća priznaju da je, iako specifična programska politika za manjinske grupe ostaje važna (na primer, radi očuvanja manjinske kulture, informisanja o zemljama porekla, poznavanja jezika, obaveštavanja o njihovim pravima itd), i možda čak zahteva dalji razvoj u slučajevima kad se ne zadovoljavaju sve potrebe određenih zajednica (na primer, nedovoljno predstavljanje nekih veroispovesti u okviru emisija o religiji u mnogim zemljama), „uključujuća“ i multikulturalna programska politika neophodna za promovisanje boljeg razumevanja različitih kultura i zajednica u društvu kao celini i izbegavanje marginalizacije grupa i zajednica. U istom duhu, Preporuka 1277 (1995)

Parlamentarne Skupštine o migrantima, etničkim manjinama i medijima ističe važnost većeg angažovanja, kako javnih tako i privatnih medija, u objektivnom izveštavanju o stvarima koje se tiču migranata i etničkih manjina i omogućavanja uravnoteženog uključivanja predstavnika zajednica migranata i etničkih manjina u glavne tokove radio i televizijskih programa (stav 5.iv.f Preporuke). Ovo je takođe istaknuto na Konferenciji o ulozi medija u promovisanju integracije i jednakih mogućnosti za imigrante, koju je organizovao Savet Evrope u Solingenu (Nemačka) od 30. novembra do 2. decembra 1994. godine.

39. Što se tiče pojma „multikulturalne programske politike“, mora se istaći da je Programski Komitet EBU 26. oktobra 1994. godine usvojio deklaraciju o namerama koja je odgovor na Deklaraciju usvojenu na bečkom samitu Saveta Evrope. U deklaraciji o namerama, radio-difuzne organizacije javnog servisa priznaju da su svesne značajne ulogu koju moraju da imaju u višerasnoj, multikulturalnoj i multikonfesionalnoj Evropi i priznaju da je od ključnog značaja da ulože sve moguće napore da bi njihovi programi verno odražavali kulturne, rasne i jezičke različitosti u društvu.

40. Sledeći EBU deklaraciju o namerama, PBME je 1995. godine usvojio skup preporuka za radio-difuzne organizacije o pravičnom prikazivanju etničkih manjina u evropskim društvima. Ove preporuke naglašavaju značaj multikulturalne programske

politike i nude opšte preporuke za emisije i posebne vrste programa.

41. Iako postoji mnogo vrsta programa kojima radio-difuzne organizacije mogu da daju vidan doprinos promovisanju klime tolerancije u kojoj je „različitost“ prihvaćena kao normalni element multikulturalnog društva, sportski programi prvenstveno pružaju odličnu mogućnost da se širokoj javnosti sport i sportski događaji prikažu kao prilika da se pojedinci i narodi sastaju bez diskriminacije i u duhu fer-pleja. Ovo je takođe naglašeno u Rezoluciji o toleranciji i sportu koja je usvojena na Osmoj konferenciji evropskih ministara za sport (Lisabon, 17. i 18. maj 1995. godine).

42. U odnosu na poslednji paragraf ovog odeljaka, može se navesti primer koji je dao EBU osnivanjem radne grupe preko koje programi vezani za toleranciju ili promovisanje odnosa među zajednicama mogu da se razmenjuju između radiodifuznih organizacija u evropskim zemljama.

6. Oglašavanje

43. Ovaj tekst je delimično inspirisan i Preporukom br. R (84) 3 o načelima oglašavanja preko televizije, koju je usvojio Komitet Ministara 23. februara 1984. godine, i predstavlja njenu detaljnu razradu.

44. Reklame su po samoj svojoj prirodi obično kratke, brze i upadljive. U njima se obično upotrebljavaju kliše i stereotipi. Iz tog razloga, njihove mogućnosti za širenje negativnih stereotipa su velike i trebalo bi povesti računa da se to izbegne.

45. Poslednji stav teksta se odnosi, između ostalog, na kampanje koje organizuju javne ili privatne organizacije u cilju promovisanja tolerancije i boljeg upoznavanja javnosti s opasnostima netolerancije

Izvor: "Zbornik pravnih instrumenata Saveta Evrope u vezi sa medijima", Evropska unija/Savet Evrope, serija izdanja Saveta Evrope o medijima br. 2, Beograd, 2002, str. 161-174.

GEJ I LEZBEJSKA POPULACIJA U DNEVNOJ ŠTAMPI U SRBIJI

ISTRAŽIVAČKI IZVEŠTAJ

AUTORKA

Snježana Milivojević

UVOD

Ovo istraživanje je deo projekta «Edukacija ženskih nevladinih organizacija, nevladinih organizacija za ljudska prava i medija o lezbejskim ljudskim pravima» koji je počeo sa realizacijom u novembru 2003. godine. Uvod u ovaj projekat je bio rad sa ženskim NVO-ima iz Srbije i Crne Gore u periodu 2002/03.

U januaru 2004. godine Labris je počeo sa analizom štampanih medija a prvi istraživački ciklus obuhvatio je period od 01.07.2003. do 31.12.2003. godine. Analizirano je sedam informativnih dnevnih novina- Danas, Politika, Večernje novosti, Glas javnosti, Blic, Balkan i Kurir i dva nedeljnika - Nin i Vreme.

Cilj istraživanja medija

Istraživanje je realizovano iz naše potrebe da analiziramo pisanje štampanih medija o GL temama. Mediji su jedan od odlučujućih faktora u formiranju javnog mnjenja i stavova u društvu, a u proteklim godinama bile smo svedokinje nekorektnog izveštavanja i senzacionalističkog pristupa GL temama u pojedinim medijima. Analizom sadržaja želele smo da utvrdimo i dokumentujemo osnovne odlike izveštavanja i način na koji je u vodećim štampanim medijima prikazana GL populacija.

Analitički postupak

Kombinacijom kvantitativne i kvalitativne analize sadržaja istraživana je zastupljenost u medijskim tekstovima populacije koju čini oko 10% ukupnog stanovništva. Analizirane su i sadržinske odlike tekstova (tematska struktura, pojavljivanje i imenovanje aktera, mesto događaja itd.) ali i vrsta novinarske obrade (plasma teksta, naslov i veličina, izvori informacija, kontekst novinarskog izražavanja, stavovi izvora informacija i sl.)

Uzorak

Za anлізу su odabrane visoko tiražne informativne novine. Pošle smo od pretpostavke da je informativna štampa veoma uticajna, i da bez obzira na manju popularnost od revijalne štampe, ima presudan značaj u definisanju pojedinih društvenih grupa i utiče na formiranje dominantnih stavova o njima.

Za uzorak su odabrane dnevne novine različitih profila koje reprezentuju medijsku ponudu na tržištu i u pogledu forme i u pogledu različitih uređivačkih koncepcija - ozbiljne, jutarnje novine (Danas i Politika), tradicionalne večernje novine i polu-tabloidi (Večernje novosti, Glas javnosti i Blic), najnovija generacija tabloida (Balkan i Kurir) kao i dva najuticajnija informativno-politička nedeljnika takođe različitih uređivačkih orijentacija (Vreme i NIN).

Realizacija istraživanja

Istraživanje je realizovano u saranji sa dr Snježanom Milivojević koja je bila konsultantkinja za izradu analitičkog instrumentarija i metodološku instruktazu i analitičarkom Anom Šolović.

Tim projekta činile su : Zorica R., Radenka G., Nina Đ.F. i Jasmina P.

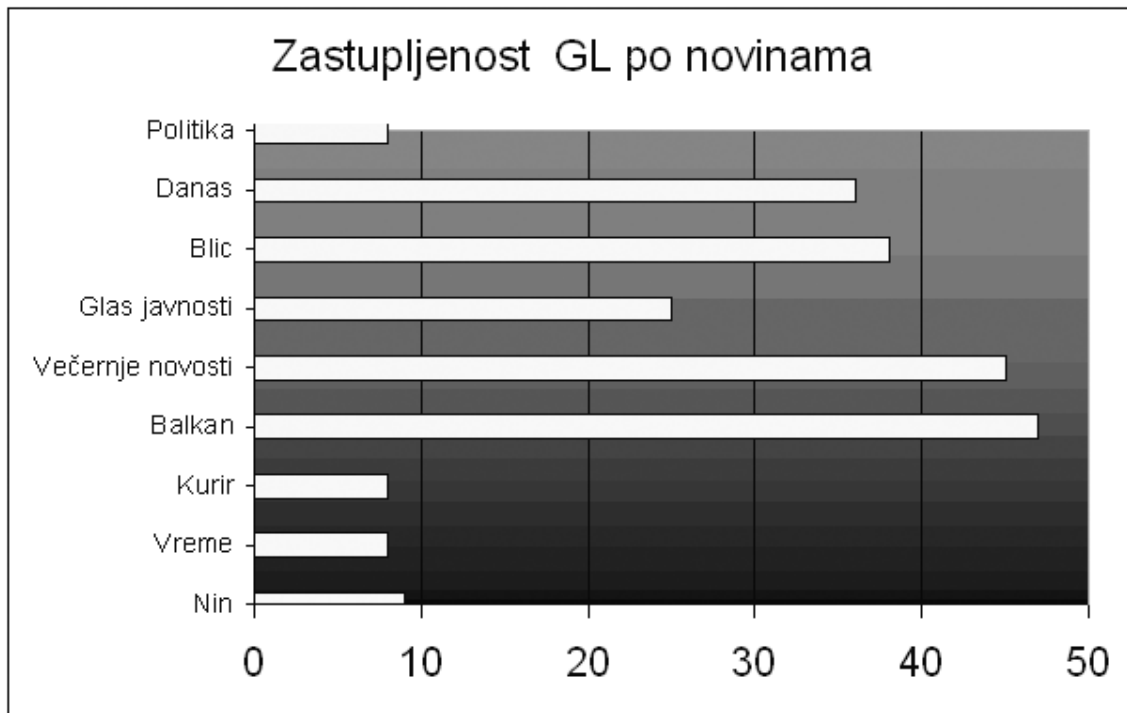
GLAVNI NALAZI

- Tokom šest meseci u najtiražnijim informativnim novinama (sedam dnevnih i dve nedeljne) GL populacija i teme u proseku su zastupljene u po jednom tekstu mesečno u nedeljnicima i u po pet tekstova u dnevnim novinama. U ukupnoj zastupljenosti registrovali smo svako pominjanje, čak i kada je ono samo uzgredno. Čitava trećina pominjanja je takva, a tekstovi u potpunosti posvećeni GL akterima i temama čine preostale dve trećine. Ali, i u ovim tekstovima često je GL populacija sporedno autorsko interesovanje (dodatnih 17 procenata tekstova sa sporednim fokusom na GL).
- Uzgredna pominjanja u tekstovima posvećenim drugim temama i akterima takođe utiču na formiranje predstave o GL populaciji ("...Pesma `Na kolena` Nives Celzijus izazvala je buru u hrvatskim medijima zbog `lezbo scena` u spotu, pa je isti bio cenzurisan....", "U istom intervjuu, tadašnji `mister univerzum` je homoseksualce nazvao pogrđnim imenom, rekavši da `muškarci ne treba da se osećaju kao pederi samo zato što žele da imaju lepo izvajana tela...").
- I uzgredna pominjanja i tekstovi o GL najčešće se plasiraju u rubrikama o svetu (nešto više od trećine ukupnog broja), društvenim temama i zabavi (približno po četvrtina ukupnog broja).
- U većini slučajeva, novine u kojima ima više tekstova o GL populaciji češće ih i pominju, što znači da postoji i veća uređivačka otvorenost i osetljivost za ove teme. Zanimljivo je da su u nedeljnicima, gde bi se očekivalo više

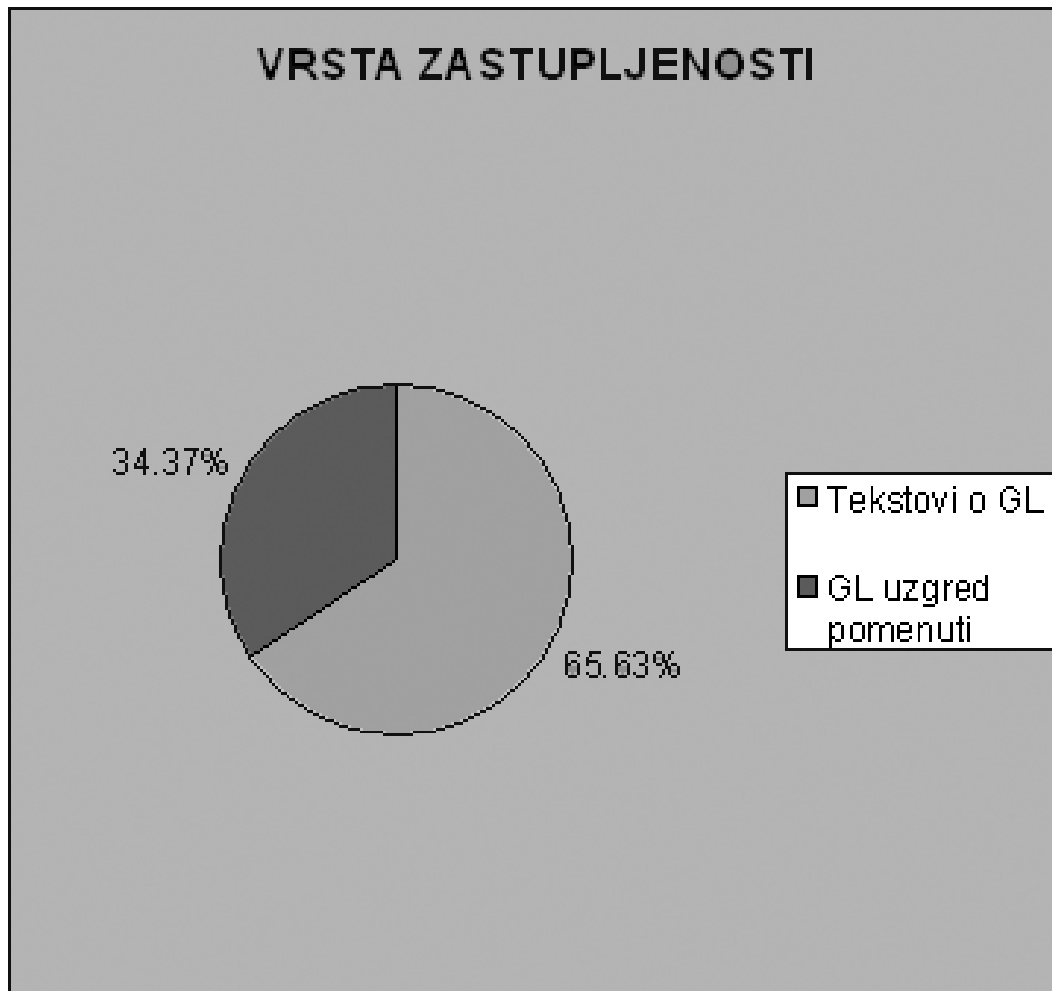
problematskih tekstova, gotovo polovina GL zastupljenosti samo uzgredna pominjanja, a celovit tekst se pojavljuje tek svakih mesec i po dana.

- Broj tekstova u Danasu je mnogo veći nego u Politici (skoro 8 puta), a obrada tekstova upućuje i na veću osetljivost i veće pridavanje značaja ovoj problematici. U slučajevima večernjih novina ili polu-tabloida – Večernje novosti, Blic i Glas javnosti, veća zastupljenost od prosečne pre svega je posledica veće zastupljenosti tema iz oblasti zabave, šou biznisa i kulture i svojevrsne "getoizacije" GL populacije u ove oblasti.
- Ogromna većina tekstova spada u kategoriju malih (dve trećine) što znači da su u pitanju kratke vesti ili "zanimljivosti" i sasvim retko tretman ozbiljnog tematskog razmatranja u velikim tekstovima (nešto više od 10 procenata). Sliku o GL populaciji, prema tome, umnogome definišu uzgredna pominjanja i kratke često i anegdostske vesti.
- Naslovi tekstova su uglavnom informativni, upućujući na događaj ili pojave o kojima je tekst, a oko jedne petine su interpretativni, metaforični, vrednujući. Među njima su i naslovi kao – "Visibabe u peder parkiću", "Borba za tople glasove", "Zbog homića srušili crkvu", "Švarceneger pumpao mišiće za pederske porniče". Oni više upućuju na vrstu uredničke intervencije nego na temu teksta.
- Poreklo i autorstvo tekstova ukazuje da su tekstovi uglavnom domaći, oko tri četvrtine, a preostala četvrtina je preuzeta iz strane štampe. Tekstove uglavnom pišu novinari analiziranih medija, ali nije mali procenat ni nepotpisanih (oko šestine) i specijalno naručenih priloga (deset procenata). Ovi specijalno naručeni prilozi su posebno značajni za definisanje interpretativnog okvira i svaki medij pažljivo bira koje će autore pozvati na takvu saradnju. U analiziranom periodu to su bili Jovan Ćirilov, Ljubomir Erić, Jovo Toševski, Jovan Marić.
- Iako pojedinačno dominantnu tematsku oblast čine "zabava, estrada, kultura" (skoro četvrtina) sve više tekstova posvećeno je značajnim političkim, pravnim i društvenim inicijativama vezanim za status GL populacije (skoro jedna petina). Odnos religije i GL populacije takođe je bio često obrađivana tema, pre svega povodom nekoliko značajnih događaja u svetu koje su temu učinile značajnom. Veliki deo tekstova i dalje se bavi pitanjima odnosa prema GL populaciji, konfliktima, pitanjima zdravlja i oblastima u kojima je pojavljivanje GL populacije više "očekivano".
- Imenovanje i tekstovi se najšće odnose na celinu GL populacije, samo u oko četvrtini slučajeva piše se o GL pojedincima i to su uglavnom javne ličnosti, zvezde, poznati - u kom slučaju je akcenat na njihovoj "zanimljivosti". Samo u osam procenata u tekstovima se govori o GL organizacijama i njihovim aktivnostima koje temi daju politički ili društveni značaj.
- Među izvorima informacija GL aktivisti čine samo oko 15 procenata, nešto malo više nego razni "neidentifikovani" i manje nego "naučnici i eksperti" ili razni drugi mediji. Veliki deo mišljenja o GL populaciji formiraju i mnoge "javne ličnosti" koje novine često pozivaju ili čija mišljenja prenose.
- Mediji u velikom procentu neutralno kontekstuiraju pisanje o GL populaciji, mada to ne znači da je izbor "tema" ili događaja o kojima pišu takođe

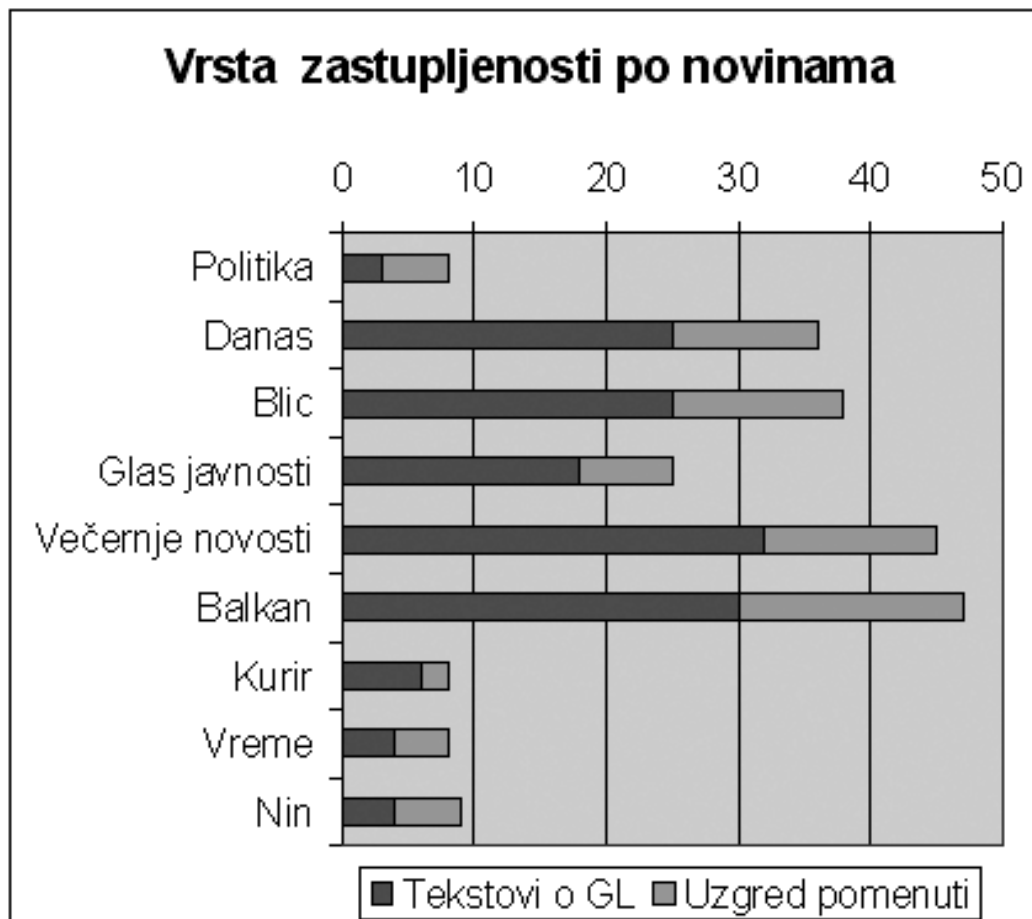
negativan. U oko petini svih tekstova GL populacija je u eksplicitno negativnom kontekstu, a u nešto većem procentu u pozitivnom (oko trećine teksto-va). Važno je reći da su negativni tekstovi izrazito negativni, a pozitivni mnogo blaže pozitivni, čime se utisak o negativnosti ili ova vrste uticaja na publiku pojačava.

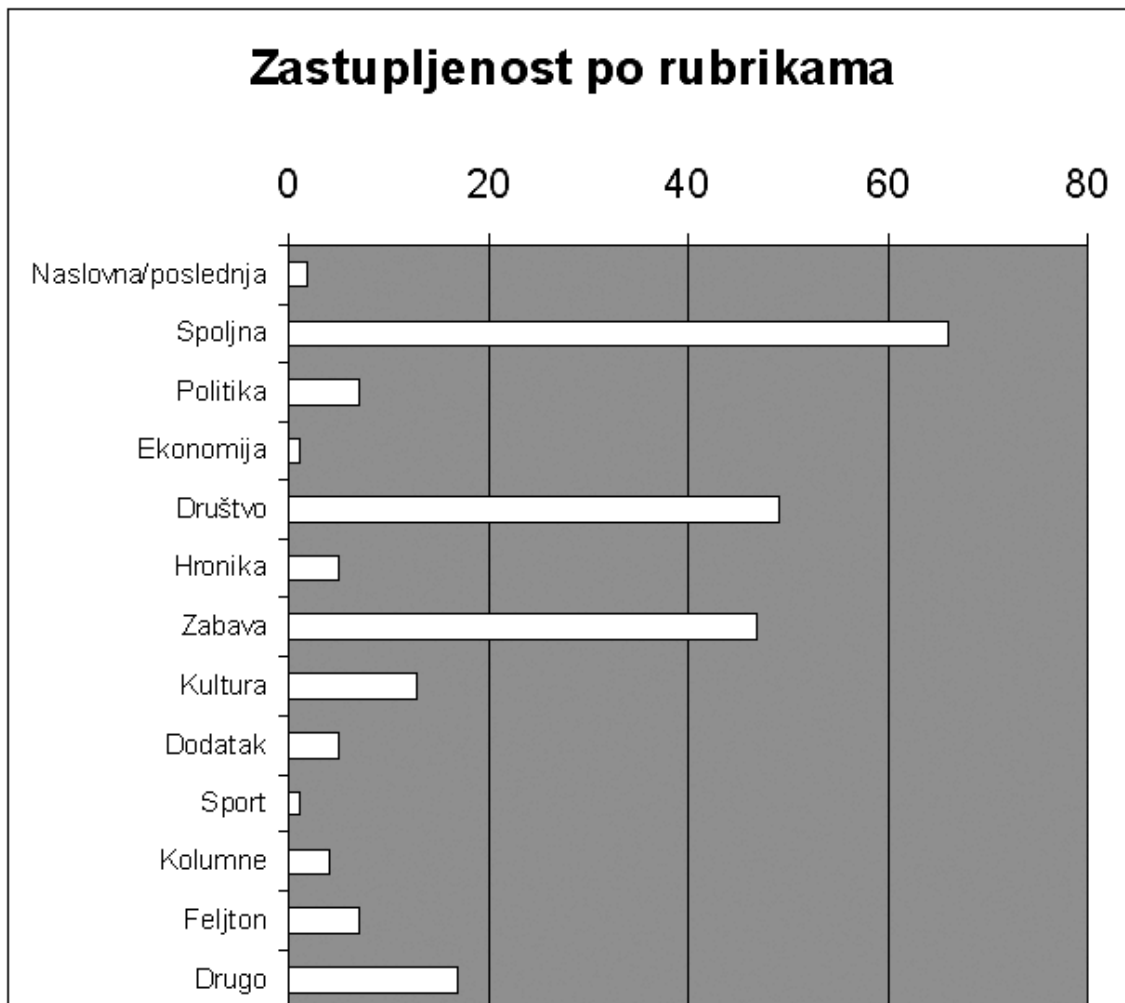
U periodu od 1. jula 2003. do 31. decembra 2003. godine, u devet novina objavljeno je ukupno 224 tekstova o gej i lezbejskim temama. GL teme su najviše bile zastupljene u dnevnim novinama Balkan (ukupno 47 tekstova što čini 20,98% od ukupnog broja objavljenih tekstova). Večernje novosti su objavile 45 tekstova ili 20,09% od ukupnog broja objavljenih tekstova. Blic je objavio 38 tekstova (16,97%), Danas 36 tekstova (16,07%), Glas javnosti 25 (11,16%), a Nin 9 (4,02%). Kurir, Politika i Vreme objavili su po 8 tekstova (3,57% od ukupnog broja).

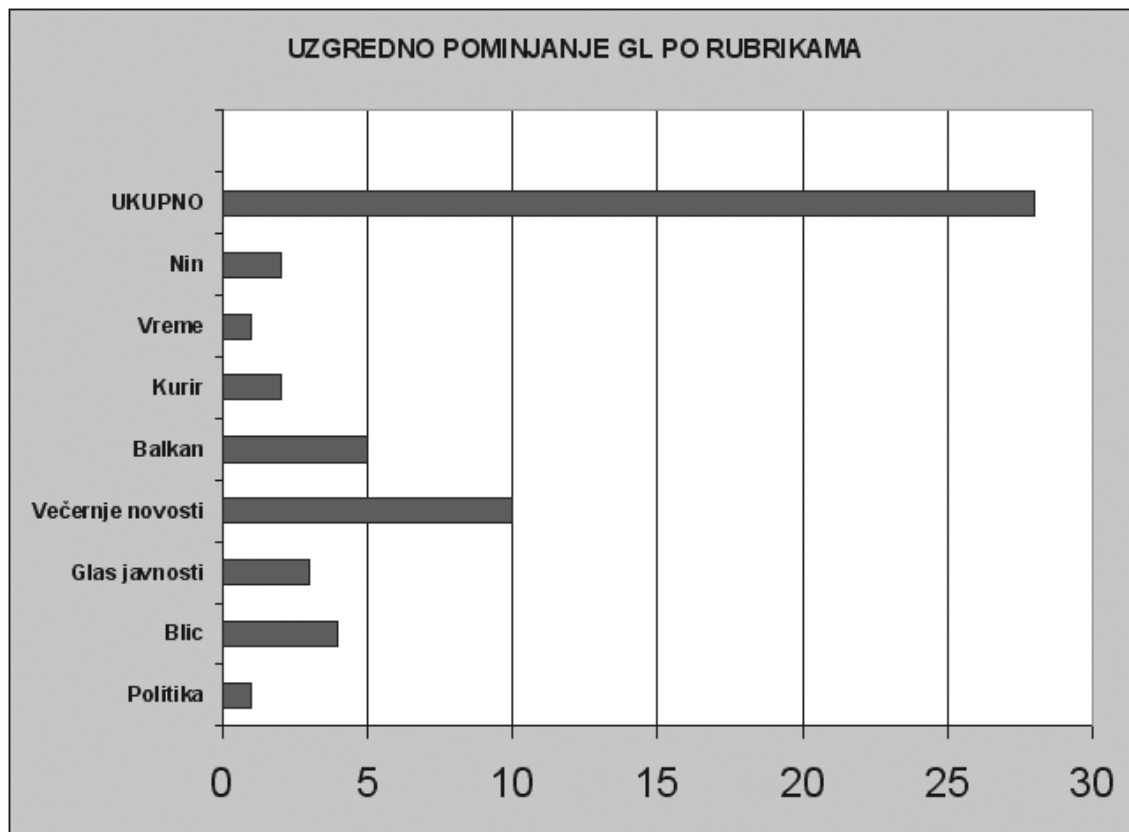
Vrsta zastupljenosti se odnosi na to da li su GL teme bile dominantne ili uzgred pomenute. Iz grafikona se vidi da je od ukupnog broja objavljenih tekstova (224), 147 tekstova (65,63%) o GL temama, a u 77 tekstova (34,37%) GL teme su uzgred pomenute.

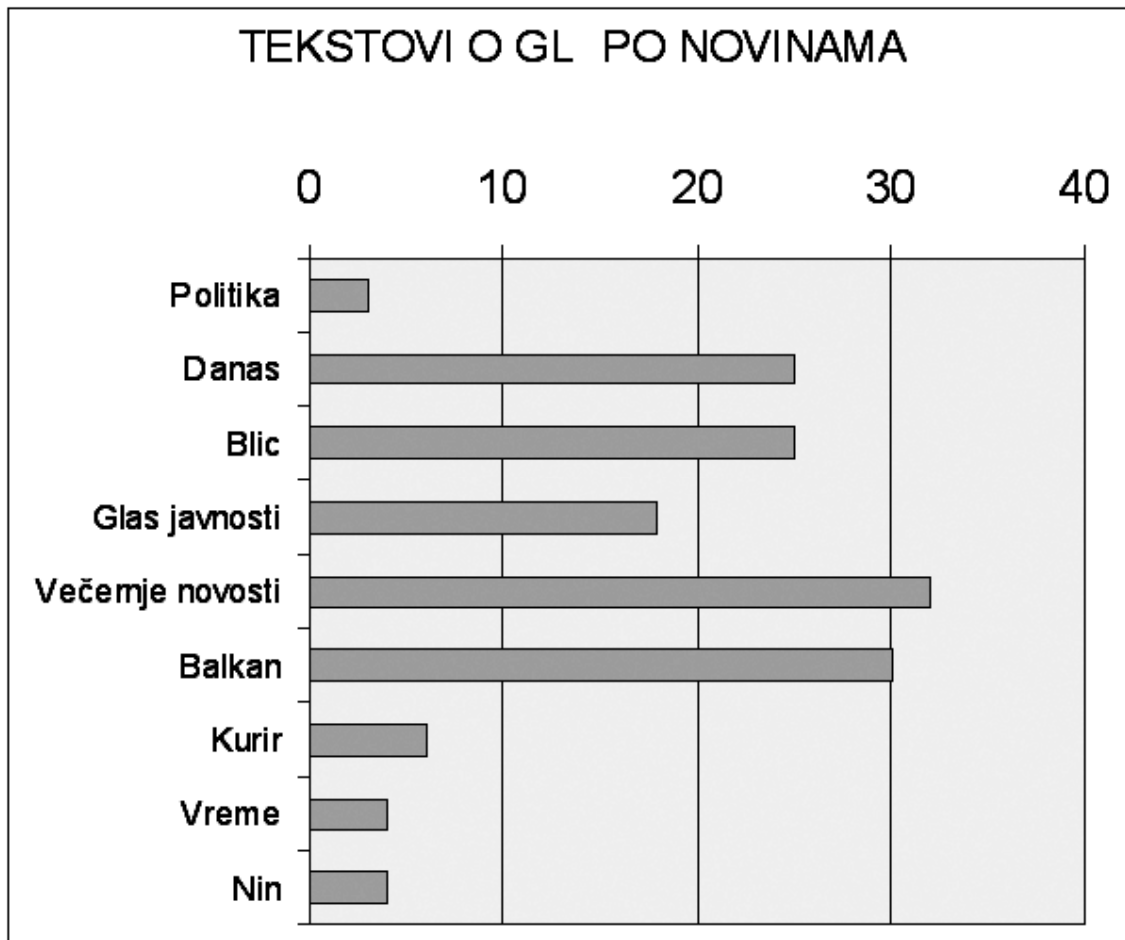
Grafikon pokazuje vrstu zastupljenosti po novinama. Vecernje novosti su najviše pisale o GL temama (32 teksta), dok su u 13 tekstova GL teme uzgred spomenute. Balkan je objavio 30 tekstova o GL temama a u 17 tekstova GL teme su uzgred spomenute. Danas i Blic su objavili po 25 tekstova o GL temama, s tim sto su u 11 tekstova u Danasu i 13 tekstova u Blicu GL teme uzgred spomenute. Glas javnosti je o GL temama objavio 18 tekstova, dok su u 7 tekstova GL teme uzgred spomenute. GL teme su dominantne u 6 tekstova u Kuriru, a u 2 teksta one su uzgred spomenute. Vreme je objavilo jednak broj tekstova o GL temama, 4 dominantna i 4 u kojima su GL teme uzgred spomenute, dok je u Politici i Ninu više tekstova, po 5, u kojima su GL teme uzgred spomenute dok su u 3 i 4 teksta one dominantne.

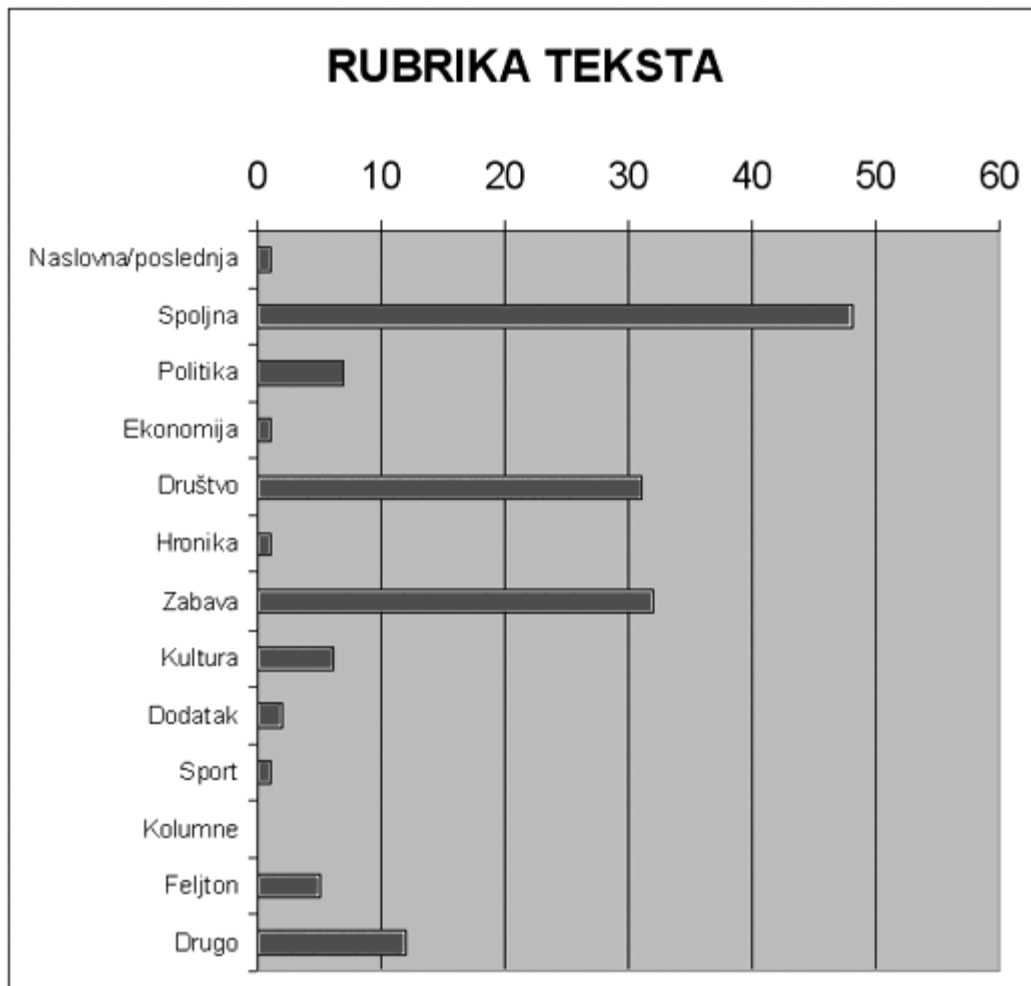
Po rubrikama su tekstovi bili zastupljeni na sledeći način: od ukupnog broja objavljenih tekstova, u rubrici "Spoljna" objavljeno se najviše tekstova o GL temama 66, ili 29,46% od ukupnog broja. U rubrici "Društvo" objavljeno je 49 tekstova (21,88%), u rubrici "Zabava" 47 tekstova (20,98%), u rubrici "Kultura" 13 tekstova (5,81%), u rubrikama "Politika" i "Feljton" po 7 tekstova (3,12%), u rubrikama "Hronika" i "Dodatak" pojavilo se po 5 tekstova (2,23%), u rubrici "Kolumna" objavljena su 4 teksta (1,79%), u rubrici "Naslovna/poslednja" 2 teksta (0,89%), u rubrikama "Ekonomija" i "Sport" po 1 tekst (0,45%), dok je nerazvrstanih 17 tekstova (7,59%).

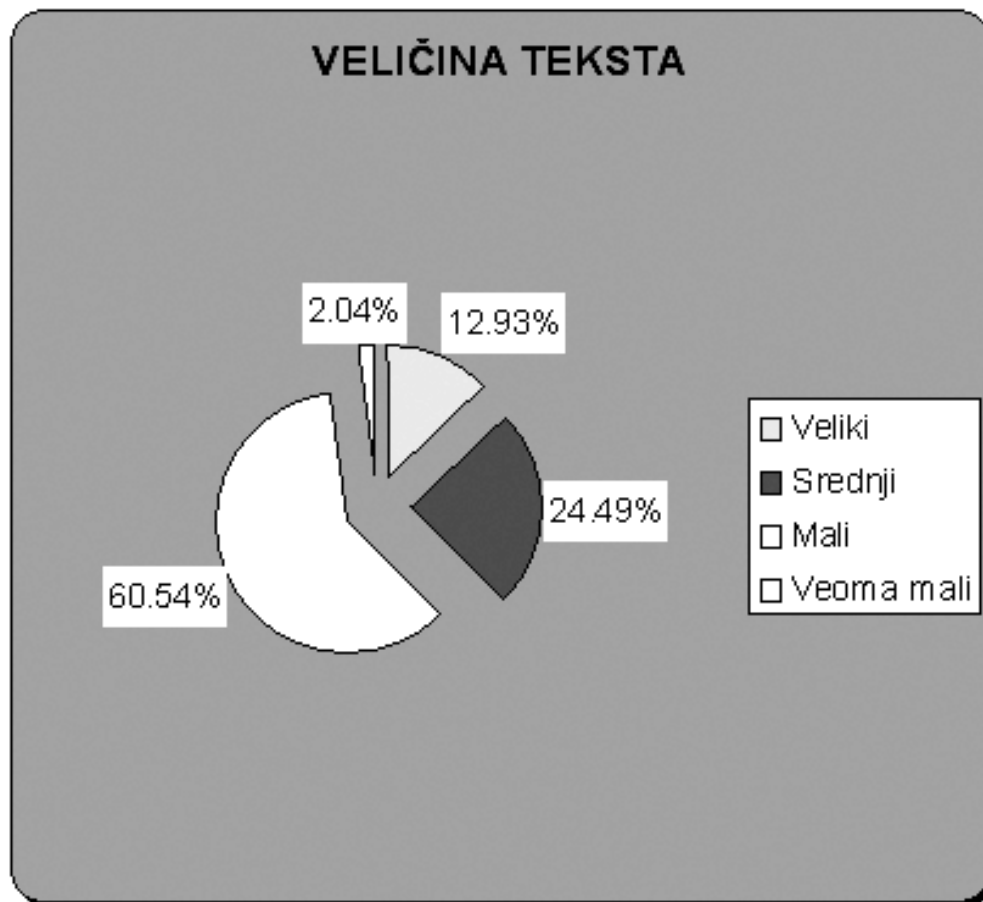
Tekstovi u kojima su GL teme uzgred pomenute, po rubrikama su razvrstani na sledeći način: u rubrikama "Svet" i "Društvo" objavljeno je 18 tekstova (23,38%), u rubrici "Zabava" objavljeno je 15 tekstova (19,48%), u rubrici "Kultura" 7 tekstova (9,09%), u rubrikama "Kolumna" i "Hronika" po 4 teksta (5,19%), u rubrici "Dodatak" 3 teksta (3,90%), u rubrici "Feljton" 2 teksta (2,60%), dok je u "Naslovna/poslednja" objavljen 1 tekst (1,30%). Nerazvrstanih je 5 tekstova (6,49%).

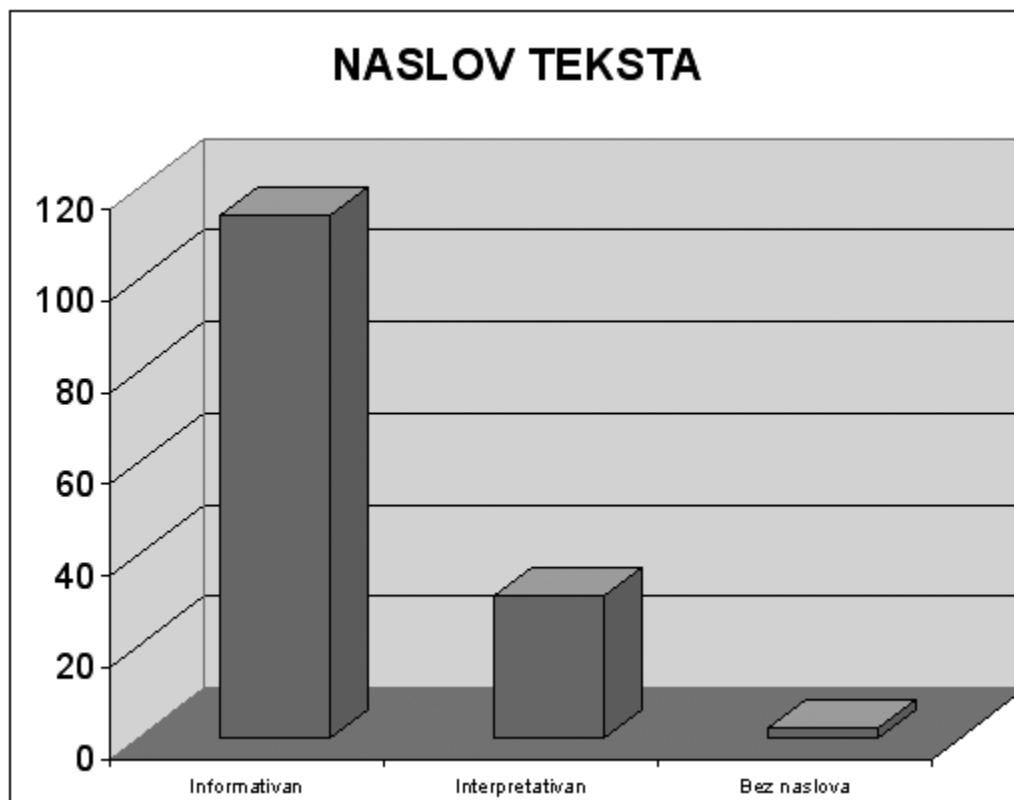
Od ukupnog broja objavljenih tekstova o GL temama (147) u novinama, 32 teksta (21,77%) je objavljeno u Večernjim novostima. Balkan je objavio 30 tekstova (20,41%), Danas i Blic po 25 (17,01%), Glas javnosti 18 (12,24%), Kurir 6 (4,08%), Vreme i Nin po 4 (2,72%), a Politika 3 teksta (2,04%).

Tekstovi (147) o GL temama po rubrikama su razvrstani na sledeći način: u rubrici "Spoljna" objavljeno je 48 tekstova (32,66%), u rubrici "Zabava" 32 tekstova (21,77%), u rubrici "Društvo" 31(21,09%), u rubrici "Politika" 7 (4,76%), u rubrici "Kultura" 6 (4,08%), u rubrici "Feljton" 5 (3,40%), u rubrici "Dodatak" 2 (1,36%), u rubrikama "Naslovna/poslednja", "Ekoomija", "Hronika" i "Sport" po 1 tekst (0,68%), u rubrici "Kolumne" nije objavljen nijedan tekst, a 12 (8,16%) tekstova nije razvrstano.

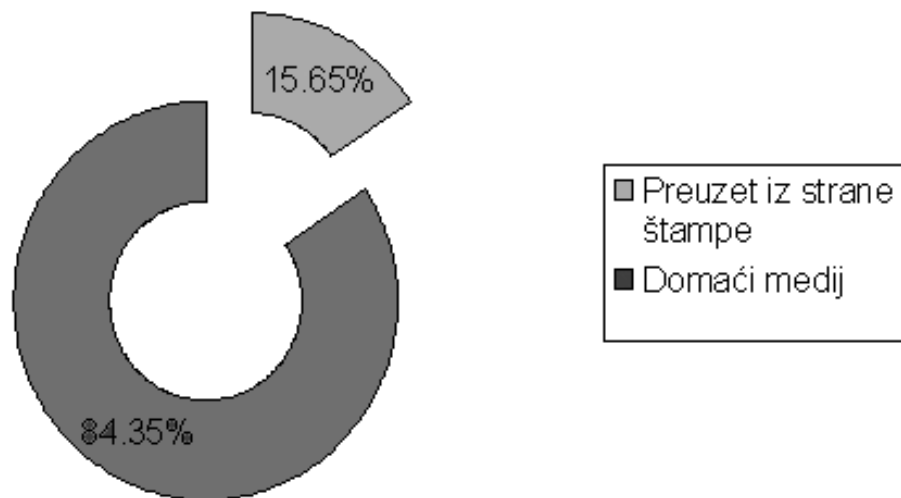

Kategorija veličine teksta, "Veliki", "Srednji", "Mali" i "Veoma mali" određena je u zavisnosti od formata novina. Veliki tekst zauzima više od pola strane, srednji pola strane, mali zauzima četvrtinu strane, a veoma mali tekst je u formi kratkih vesti. Od ukupnog broja objavljenih tekstova o GL temama (147), 89 ili 60,54% pripada kategoriji malih tekstova. Objavljeno je 36 (24,49%) tekstova srednje veličine, 19 (12,93%) velikih i 3 (2,04) veoma mala teksta.

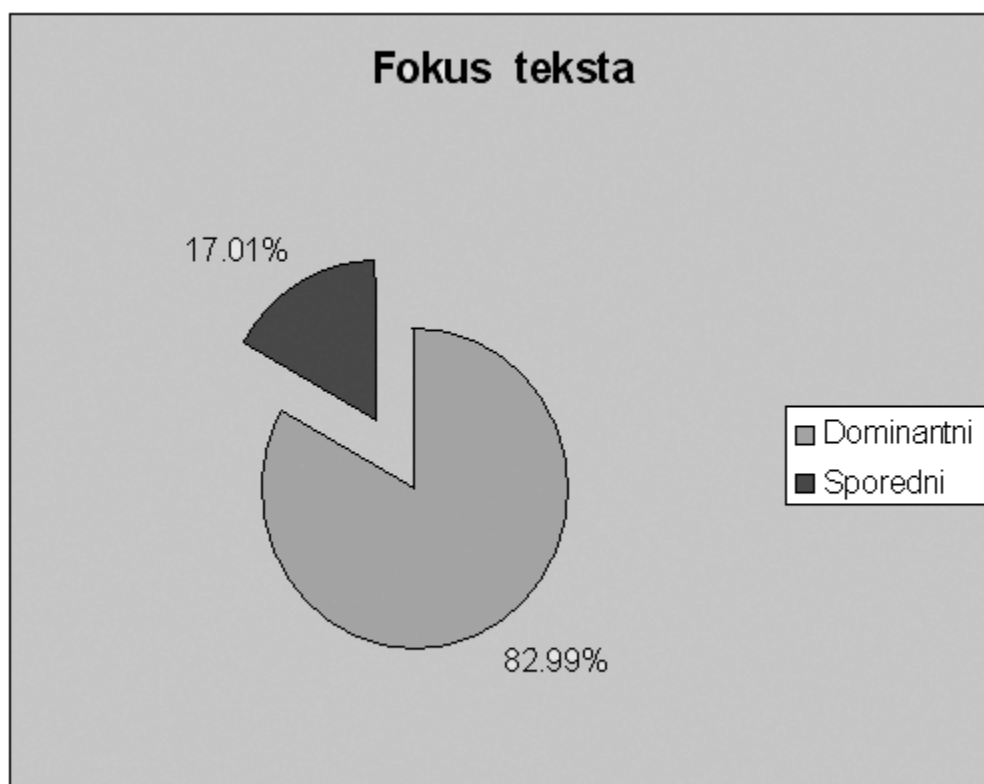

Informativan naslov teksta odnosi se na onaj naslov čiji je cilj kratka informacija o onome o čemu tekst govori. Interpretativan naslov podrazumeva iznošenje ličnih stavova i vrednovanja od strane autora teksta ili urednika novina. U ukupno 147 tekstova o GL temama, 114 (77,55%) naslova je svrstano u kategoriju informativnih, 31 (21,09%) naslov je interpretativan a objavljena su i 2 (1,36%) teksta bez naslova.

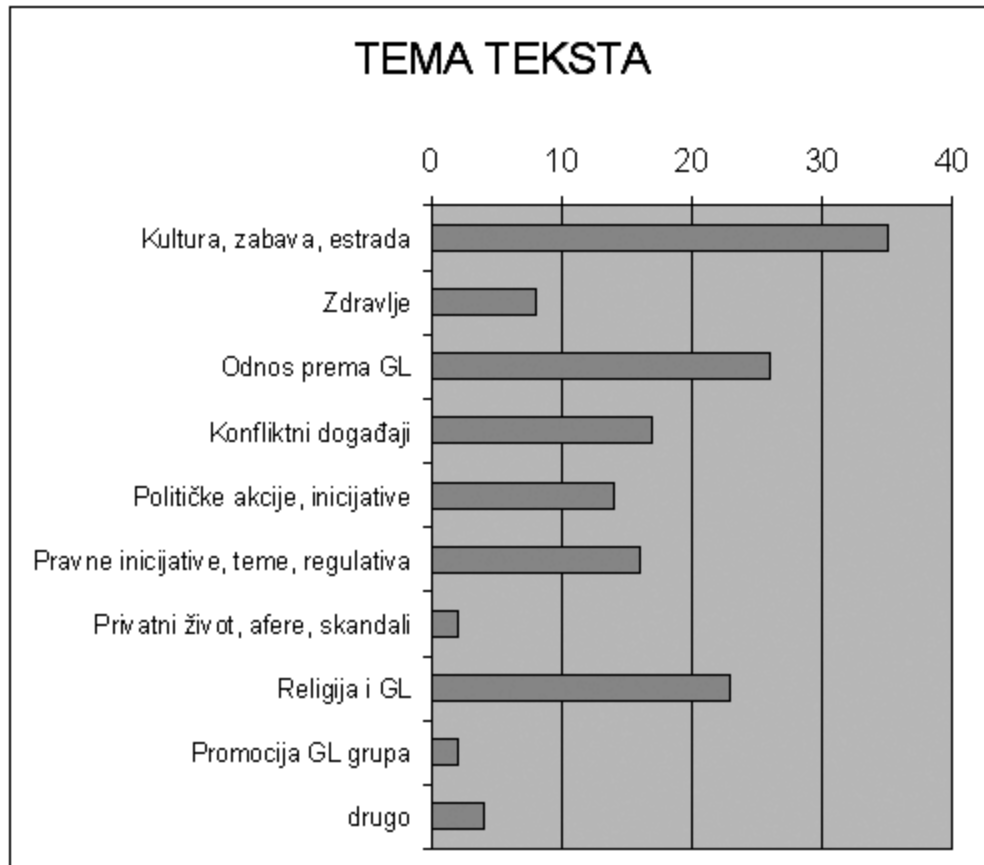
POREKLO TEKSTA

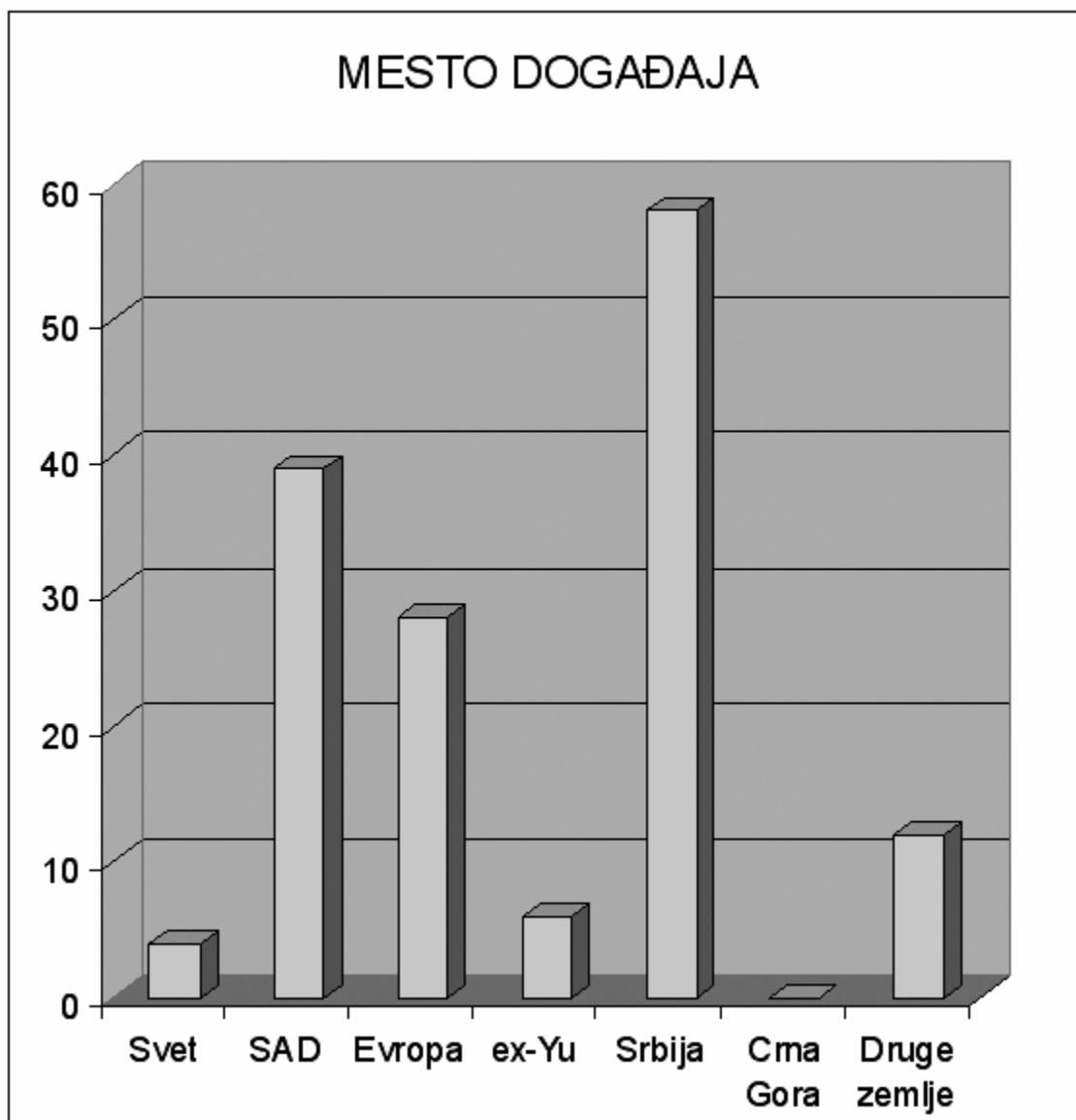
Od objavljenih 147 tekstova o LG temama, domaćih tekstova je 124 (84,35%), a iz strane štampe je preuzeto 23 teksta (15,65%).

Autorstvo teksta podrazumijeva tri kategorije: NN autori, Specijalni prilozi i Novinari. Od ukupno i 147 tekstova o GL temama, 106 tekstova (72,11%) su potpisali novinari (imenom i prezimenom), spod 25 tekstova (17,01%) su potpisani NN autori dok su 16 tekstova (10,88%) objavljeni kao specijalni prilozi. Fokus teksta se odnosi na to da li je GL tema u tekstu bila dominantna ili sporedna. Od 147 tekstova o GL temi, u 122 teksta (82,99%) GL tema je bila dominantni fokus, a u 25 tekstova (17,01%) GL tema se nalazi u sporednom fokusu.

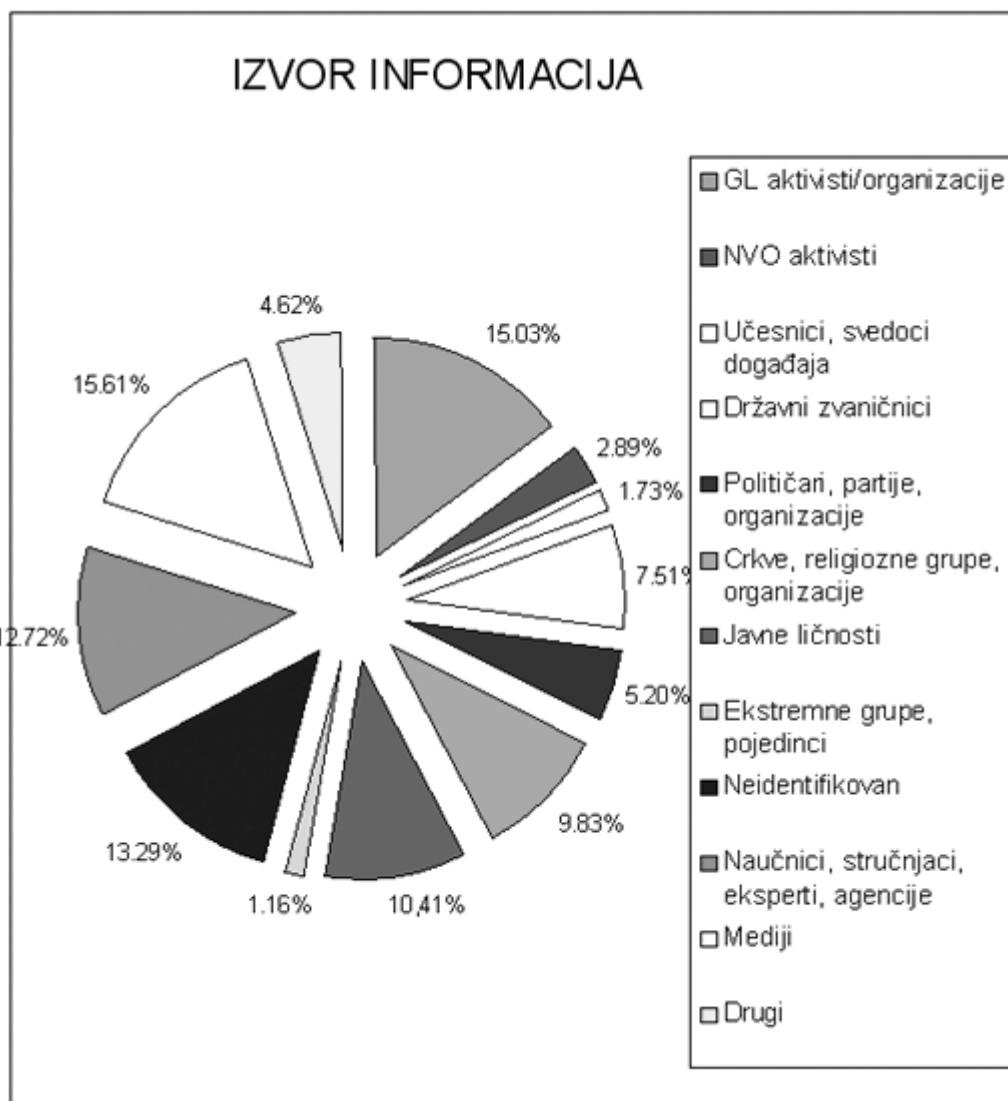

Kada govorimo o temi teksta najveća zastupljenost članaka je u rubrikama kultura, zabava i estrada (23.81%), zatim odnos prema GL (17.69%), religija i GL (15.65%), konfliktni događaji (11.57%), pravne inicijative, teme i regulativa (10.88%), političke akcije i inicijative (9.52%), zdravlje (5.44%) i drugo (2.72%). Privatni život, afere i skandali kao i promocija GL grupa imaju istu zastupljenost u odnosu na temu teksta i to 1.36%. Ukupan broj tekstova koji su ušli u ovu analizu je 147.

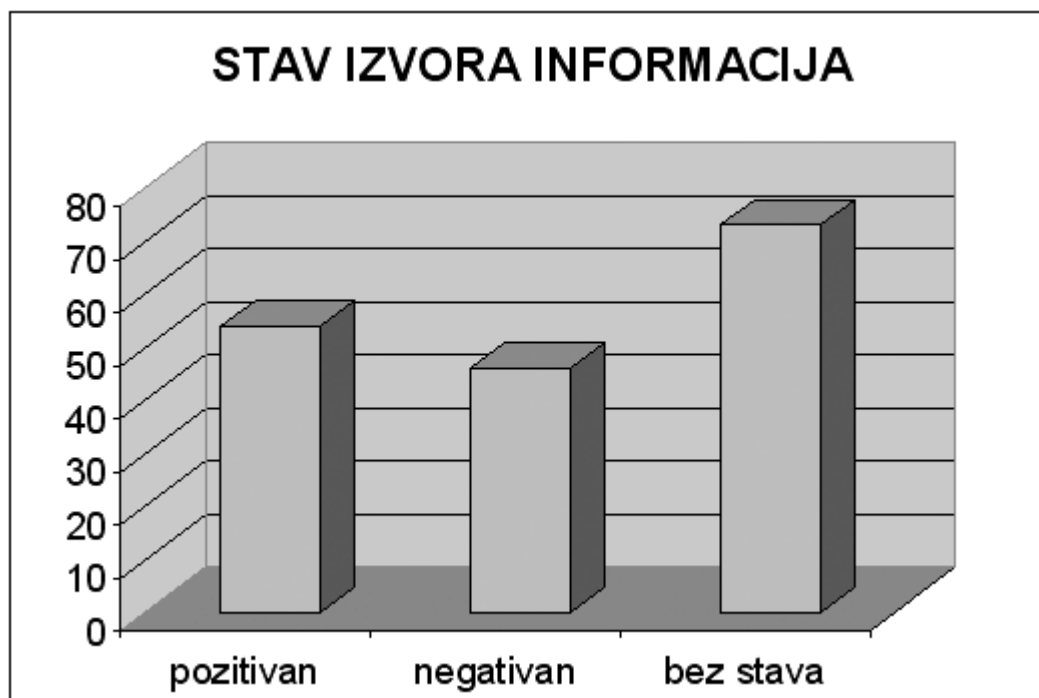

Mesta događaja o kom novine pišu su:

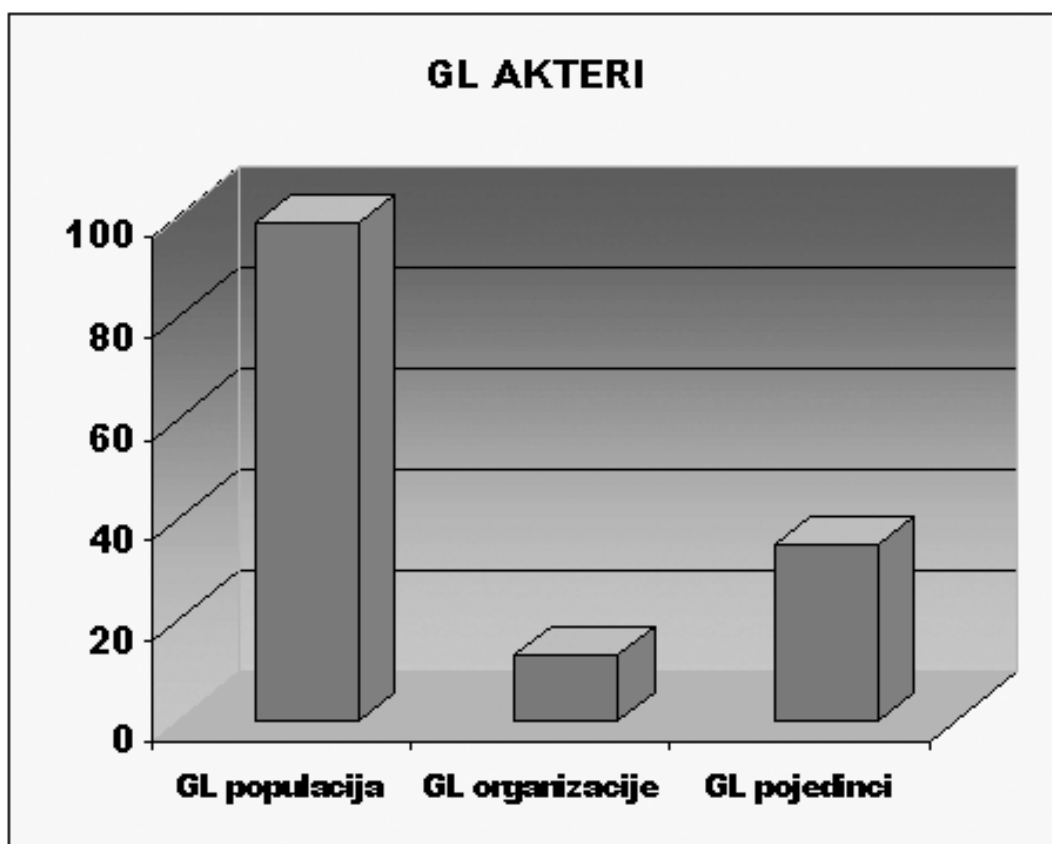
Srbija u 39.46% slučajeva, SAD 26.53%, Evropa 19.05%, Druge zemlje 8.16%, Ex Yu 4.08% i Svet u 2.72% slučajeva. Zanimljivo je primetiti da nijedan od ukupno 147 tekstova ne pominje događaje u Crnoj Gori.

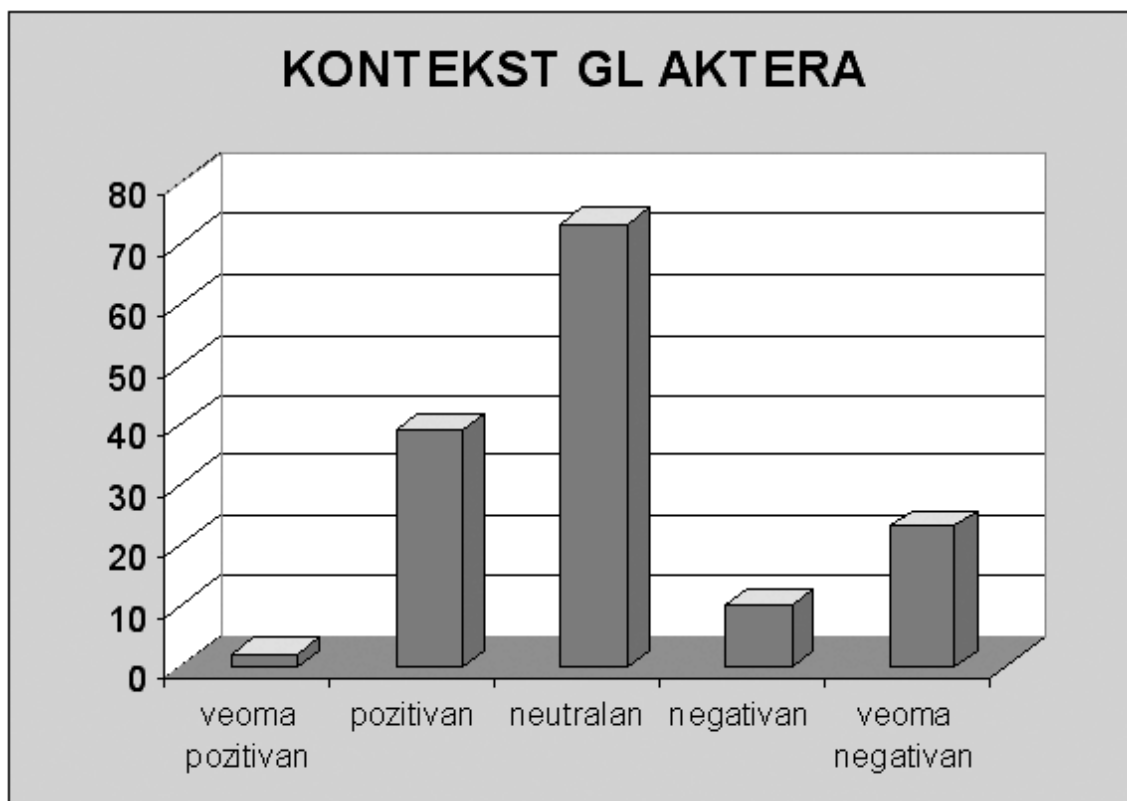
Kao izvori informacija koji su korišćeni pri pisanju tekstova navode se sledeće kategorije (grupe ljudi i pojedinci): mediji u 15,61% slučajeva; GL aktivisti/organizacije u 15,03% slučajeva; u 13,29% slučajeva izvor informacija je neidentifikovan; naučnici, stručnjaci, eksperti i agencije su izvori u 12,72% slučajeva; javne ličnosti u 10,41%; crkve, religiozne grupe i organizacije su izvori informacija u 9,83% slučajeva; državni zvaničnici 7,51%; političari, partije i organizacije 5,20%; drugi 4,62%; NVO aktivisti 2,89%; učesnici i svedoci događaja 1,73% i ekstremne grupe i pojedinci 1,16%.

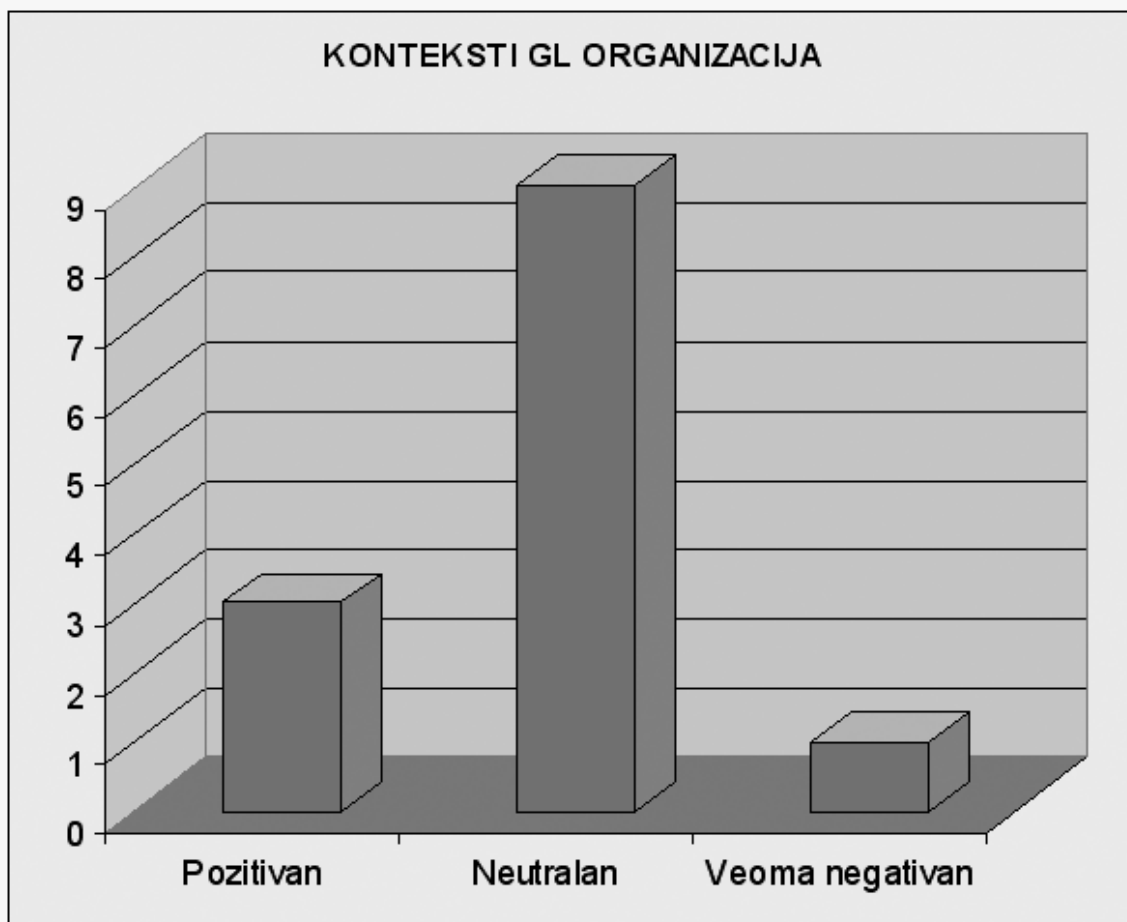
Analiza koja obuhvata stav izvora informacija je dala sledeće rezultate: od ukupno 173 teksta u 42.2% slučajeva izvor je bio bez svog ličnog stava i on samo daje informacije koje se tiču nekog događaja. U 31.21% slučajeva stav izvora je pozitivan i u 26.59% stav je negativan.

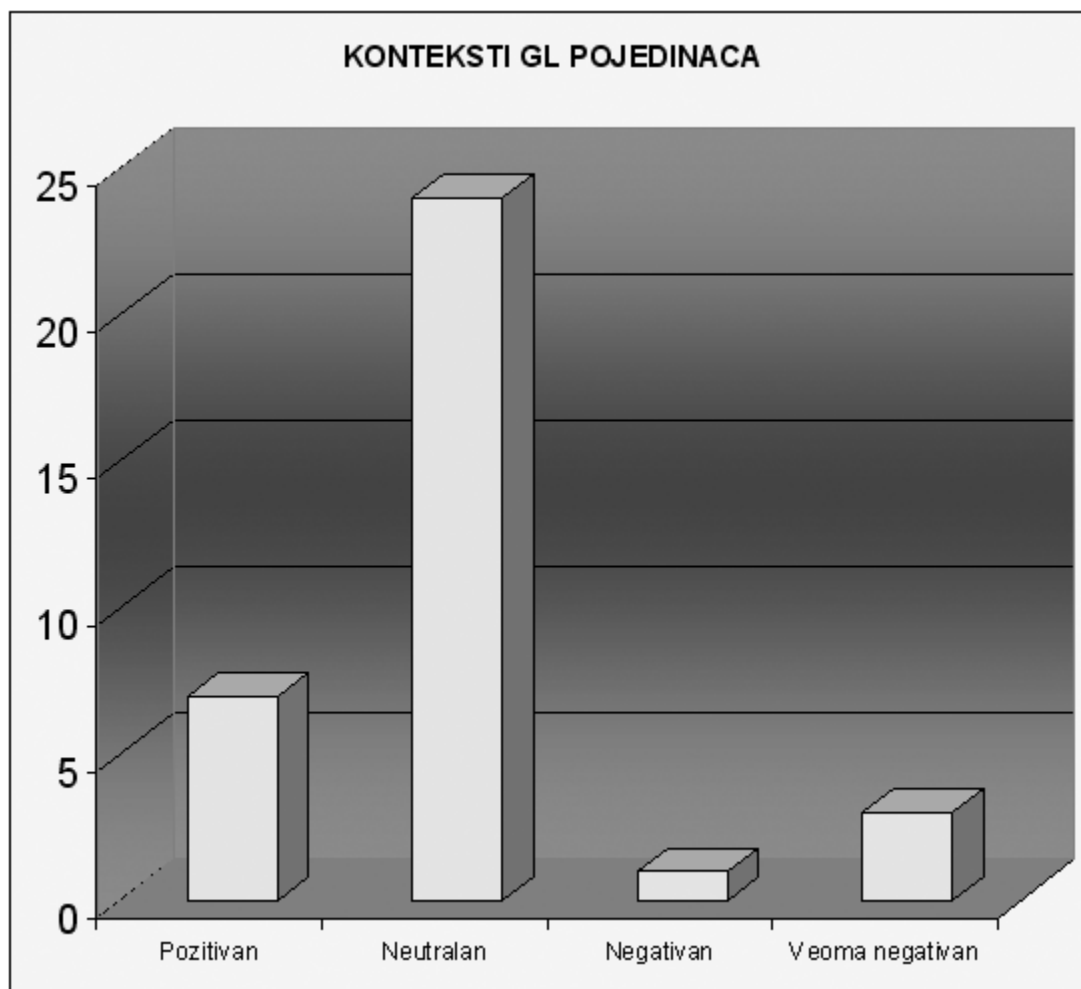
Akteri analiziranih tekstova su u 67.35% slučajeva GL populacija uopšteno, GL pojedinci u 23.81% i u 8.84% GL organizacije. Ukupno 147 tekstova obuhvata ovu analizu.

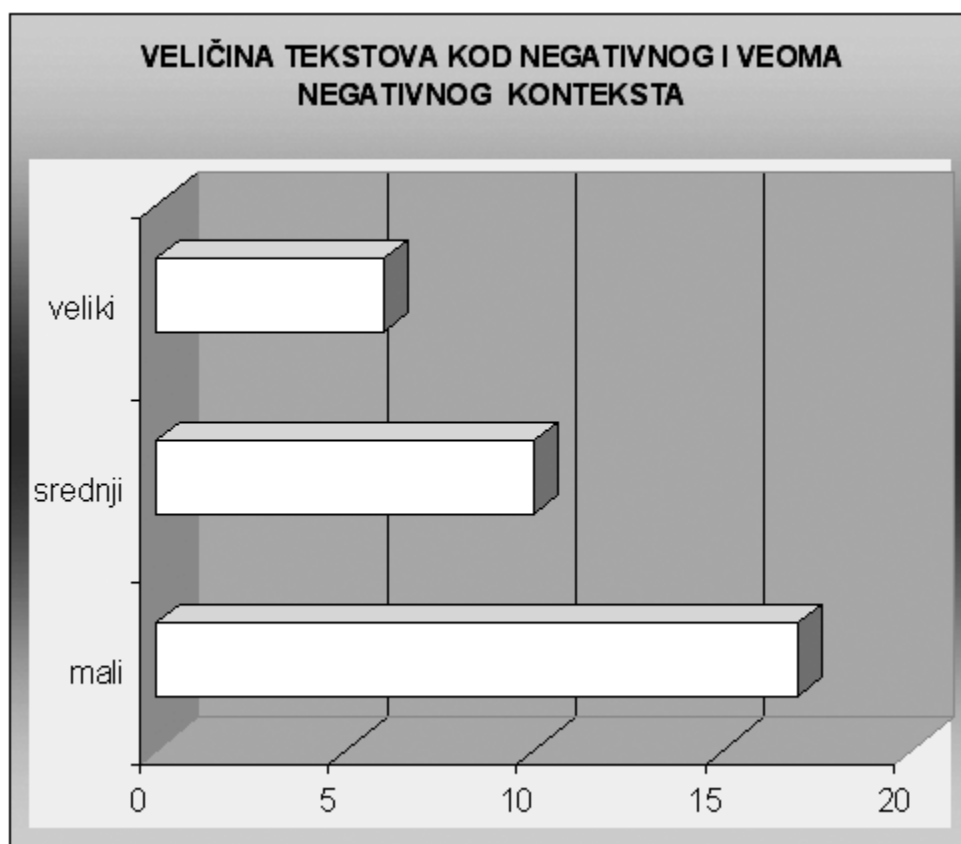
GL akteri o kojima se govori u tekstu najčešće se stavljaju u neutralan kontekst i tu u 49.66% slučajeva. U pozitivan kontekst se stavljaju u 26.53% slučajeva, a u negativan u 6.8%. U veoma negativan kontekst se stavljaju u 15.65% dok je veoma pozitivan kontekst u 1.36% slučajeva. Ono što ovde možemo da primetimo je da je u skoro četvrtini slučajeva (22,45%) kontekst negativan, kao i da pozitivan kontekst čini 27,89% tekstova što je nešto više od četvrtine ukupnog broja tekstova.

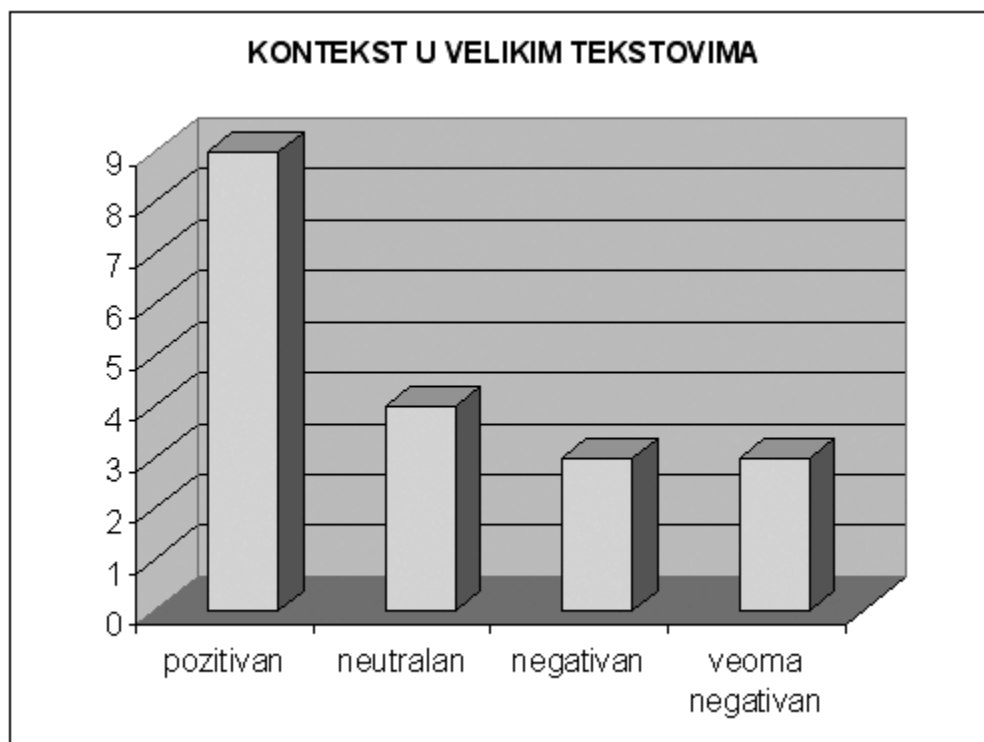
U ukupno 13 tekstova pominju se GL organizacije. U okviru tog broja u 9 tekstova one se stavljaju u neutralan kontekst, u 3 teksta kontekst je pozitivan, a u 1 tekstu je veoma negativan. Ono što smatramo jako važnim da napomenemo jeste to da neutralan kontekst ne odražava niti negativne niti pozitivne stavove

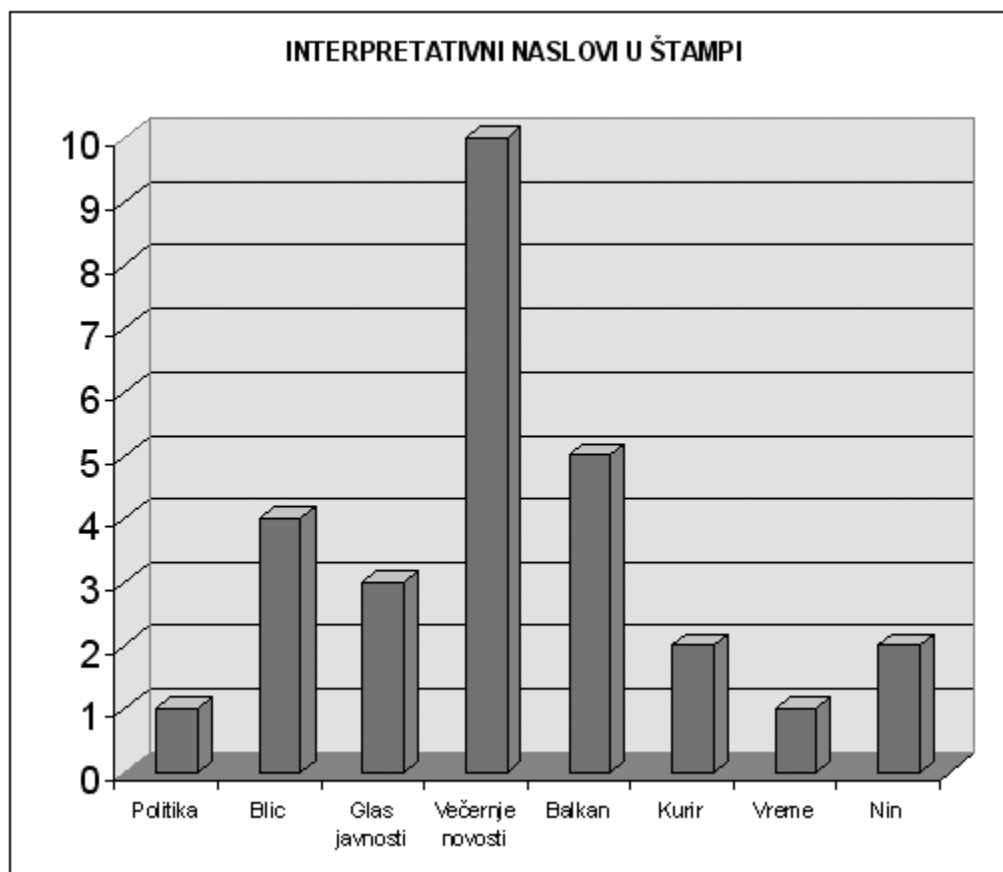
Pripadnici/e GL populacije se pominju u 35 tekstova od kojih se u 68,57% slučajeva stavljaju u neutralan kontekst, u 20% slučajeva kontekst u kom se pominju je pozitivan, u 2,86% je negativan i veoma negativan u 8,57% slučajeva.

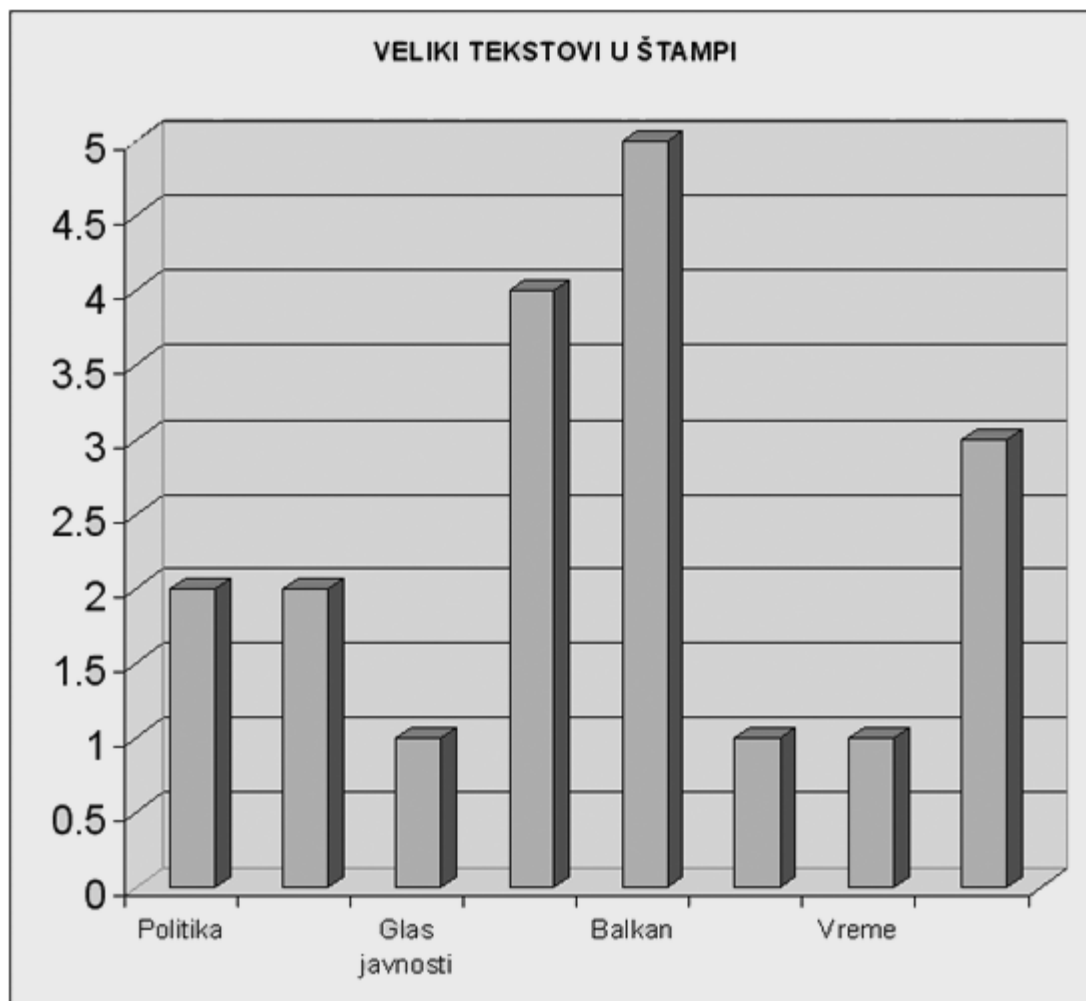
Broj tekstova negativnog i veoma negativnog konteksta obuhvaćenih analizom je 33. Od tog broja tekstova mali tekstovi koji su uglavnom u formi kratkih vesti ili zanimljivosti čine 51,52% od ukupnog broja. Srednjih tekstova je 30,30% i velikih 18,18%.

U velikim tekstovima kojih ukupno ima 19, a u kojima se pominje GL organizacije ili GL populacija uopšteno u 47,37% slučajeva to pominjanje se stavlja u pozitivan kontekst, u 21,5% slučajeva u neutralan kontekst, a u negativan i veoma negativan kontekst u po 15,79% slučajeva. Ovde možemo da vidimo da pominjanja u negativnom i veoma negativnom kontekstu čine skoro trećinu ukupnog broja velikih tekstova.

Ukupan broj tekstova koji imaju interpretativne naslove i koji su obrađeni ovom analizom je 28. Procentualno najveći broj interpretativnih naslova imaju Večernje novosti 35.71%, zatim Balkan 17.86% pa Blic 14.29% i Glas javnosti 10.72%. Kurir ima 7.14% kao i Nin, a Vreme i Politika imaju najmanje interpretativnih naslova kojih čine 3.57%. Ono što je ovde jako važno napomenuti to je da kod lista Danas nismo našle ni jedan naslov koji bi ušao u ovu kategoriju.

Velikih tekstova u štampi je bilo ukupno 19. Najviše ih je bilo u Balkanu 26.32%, zatim u Večernjim novostima 21.05%, pa u Ninu 15.79% i Blicu i Politici po 10.53%. U Glasu javnosti, velikih tekstova je bilo po 5.26% Kuriru i Vremenu.